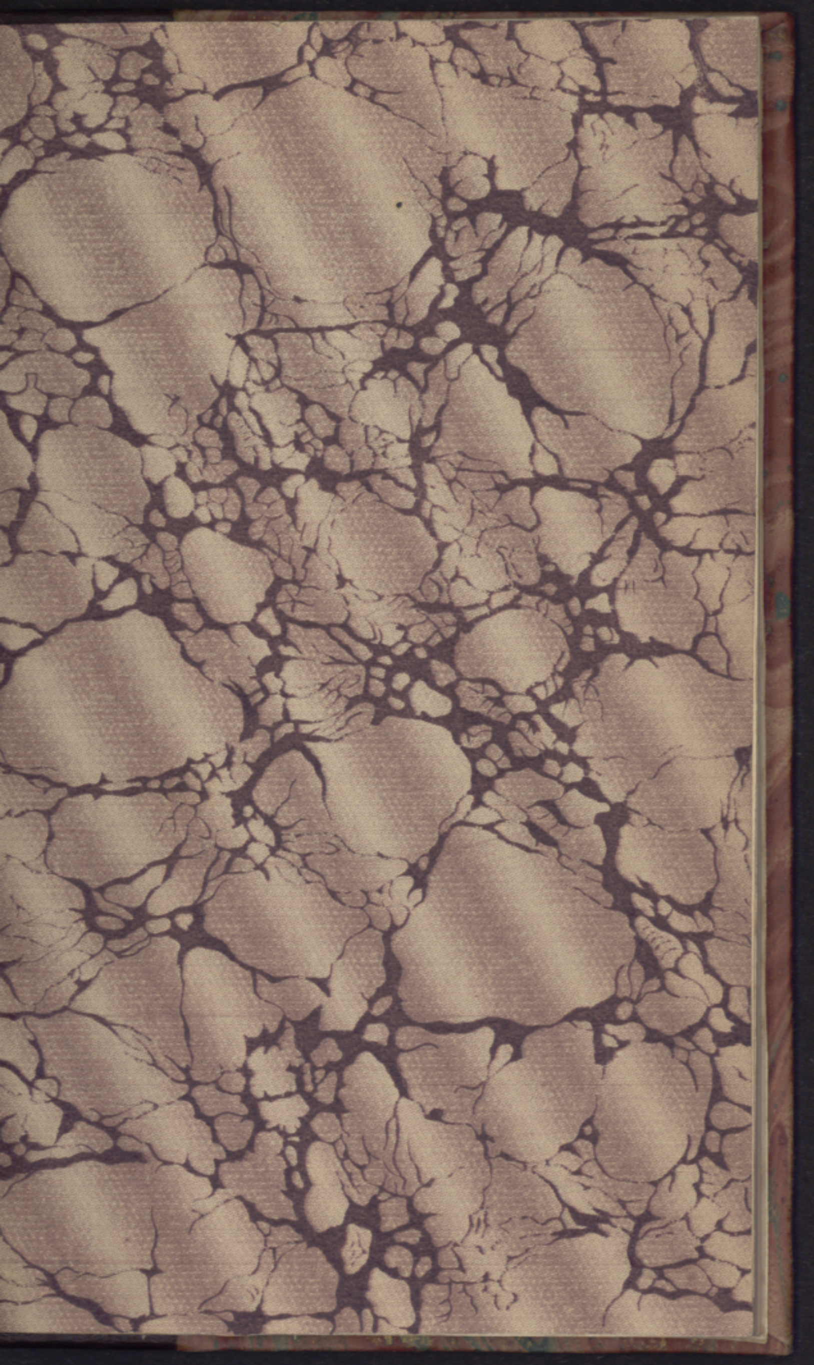
T. G. RUDBECK - FORSSELL - 1861

FORSSELL,

DEN SISTE KOPPARSTICKAREN,

ELLER

EN SVENSK KONSTNÄR I UTLANDET.

BIOGRAFISKT UTKAST

AF

T. G. RUDBECK.

Gunnar W. Lundberg
Södertälje

STOCKHOLM.

ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

fått av min morfar Edvard Alexander Blom-

Pris: 75 öre R:mt.

(Forssell, Kristian Didrik)

FORSSELL,

DEN SISTE KOPPARSTICKAREN,

ELLER

EN SVENSK KONSTNÄR I UTLANDET.

BIOGRAFISKT UTKAST

AF

T. G. RUDBECK.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
HÖRBERGSKA BOKTRYCKERIET, 1861.

FÖRORD.

Den titel utgifvaren tilldelat det biografiska utkast, som i dessa få efterföljande blad meddelas allmänheten, torde efter mångens tanke vara för generell, men han har med flit velat så hafva den, dels för att måla konstnärens ställning till samhället i allmänhet, dels för att visa huru högt i anseende en verklig konstnär kan hinna i utlandet, då han genom oerhörda ansträngningar i förening med innerlig kärlek för sin konst vetat att uppsvinga sig till en af de första platserne inom sitt fack. De efterföljande rader, hvaruti utgifvaren sökt måla en sådan, gälla gravören, slutligen professoren och riddaren Kristian Didrik Forssell, *hvilken i början af innevarande århundrade uti Holland, Frankrike och Tyskland vetat förvärfva sig ett rykte i jemnbredd med, om ej öfverstigande de förnämsta gravörers under detta tidskifte. Hans lefnad innehåller dessutom en sådan rikedom på händelser och omvexling, han hade derunder stått i beröring med de förnämste handlande personerne under de 30 åren från 1787 till 1817, att hans biografi snarare liknar den mest omvexlande roman, än de vanliga tilldragelserne under loppet af ett menniskolif.*

Och likväl är intet uppdigtadt, är hvarje ord sannt, ty utgifvaren har, såsom svärson till den aflidne konstnären, af hans egen mun hört enskildheterne af alla de tilldragelser, hvilka i det följande skola upprullas för läsarens ögon, har sett gubbens öga tindra, de bleka kinderne matt färgas och ett skimmer af lycksalighet gjutas öfver det magra, fårade anletet vid minnet af hvad han öfverlefvat, vid minnet af de personer, hvilka såsom heroer framglänsa så väl på historiens, som fria konsternas himmel och med hvilka han, under en följd af år, såsom jemnlike, på den förtroligaste fot umgåtts. Sverige har haft heder af denne sin son, men ej vetat uppskatta honom till sitt fulla värde. Den ene af hans mågar har på Maria kyrkogård i Stockholm rest honom en enkel minnesvård, den andre vill genom efterföljande rader försöka att resa honom äfven en dylik. Frid öfver hans stoft. Hans talang utgick i Sverige med honom; utgifvaren har derföre med skäl kallat honom den siste.

I.

Anlagen.

Den i sitt fack utmärkte konstnär, hvars lefnadshistoria vi nu gå att i spridda drag måla ända till den tid, då han återkom till fäderneslandet, föddes 1777. Hans fader var kyrkoherde i Allerum, ej långt ifrån Helsingborg. Man plägar säga att hvarje menniska är skapad för något, har afgjord fallenhet för någon viss vetenskap, något visst yrke framför allt annat och att således, i händelse dessa barnens bestämda anlag uppmärksammades, skulle hvar och en kunna bli något utmärkt i sitt slag.

Det är troligt att så är, men vi vilja lemna derhän den psykologiska undersökningen af detta ämne. Hvad man dock med säkerhet känner är att detta i hög grad här inträffade.

Redan vid 4 till 5 års ålder uppenbarades Kristians anlag på ett sätt, som berättigade till de största förhoppningar, något som icke heller slog fel. Den lille mannen hade en gång sett fadrens adjunkt, för att roa gossen, afteckna hans profil och genast var han färdig att sjelf vilja göra detta efter och besvärade en lång tid alla omgifvande att sitta för honom, för att få rita deras porträtter. Huru de blefvo, kan man lätt föreställa sig.

En annan gång hade han sett en prest i grannskapet på lediga stunder sysselsätta sig med att rita, måla, men isynnerhet försöka sig i graverandet af vapen. Den lille Kristian öfverhopade honom då med

frågor; den unge prestmannen, rörd af gossens lärgirighet, besvarade dem och inom kort såg man vår Kristian hvässa spikar och, med glömska af alla barnsliga lekar, dag ut och dag in sysselsatt att försöka sin lycka som gravör på mammas tenntalrickar, ett sätt att pryda dem, hvilket dock icke på något sätt öfverensstämde med modrens afsigter. Med största möda förmådde man gossen att afstå härifrån och lyckades slutligen deruti endast genom löftet att låta honom få se målningsgalleriet på Kullagunnarstorp.

Denna, en af Skånes 7 hufvudegendomar, tillhörde då en grefve Sparre. En dag utfördes denna plan, gossen var då mellan 7 och 8 år, måhända 8 år fyllda. Excellensen Sparre, som hört omtalas gossens förvånande anlag, så väl i ritning, som gravering, förde honom sjelf vid handen in i galleriet. Detta ansågs då såsom en bland de förnämsta privata målningssamlingar i riket och excellensen roade sig att se hvad intryck den skulle göra på naturbarnet, som var vid den ålder, då man ej förstår att smickra och till hvars omdöme, så vidt det rörde det natursanna, man således kunde förtro sig. Detta intryck var och förblef äfven för den unge Forssell outplånligt, afgörande för hela hans lefnad och konstnärsdaning.

Vid inträdet i den stora salen, fullsatt med oljefärgsmålningar, blef han först förvånad och förtjust, något dylikt hade han aldrig tänkt, aldrig drömt sig. Hans båda ögon tycktes ej räcka till att uppsluka allt. Med högljudda, af hans brydda mor ofta nedtystade rop slet han sig ifrån excellensen, skyndade från den ena taflan till den andra, men sedan första ruset af förtjusning var öfverståndet, fästade hans blick, hela hans varelse sig vid några få målningar och hans val var ej dåligt. Här funnos originaler af Wouwermans, Rugsdael m. fl. och han stannade vid dem, men ett Kristushufvud af Guido Reni, såsom det bestämdt förmodas, och således galleriets glanspunkt, var det dock förnämligast, som fästade hans uppmärksamhet och framför detta stod han såsom fastnaglad. Excellensen

var förtjust och sade: "Den gossen har ingen dålig smak; af honom blir med tiden någonting."

Nästan med våld måste man rycka gossen derifrån för att följa med det öfriga sällskapet, då det begaf sig ut i parken för att intaga förfriskningar; det var med yttersta möda man kunde få ett ord af gossen, och de läckraste saker årstiden erbjöd och som han kanhända för första gången i sin lefnad smakade, såsom drufvor, nektariner, aprikoser m. m., förtärde han väl, men liksom drömmande.

Nu skulle han leka med de andra barnen och aflägsnade sig derföre med dem, men snart kommo de och frågade efter honom, ty han hade försvunnit. Bekymrade letade honom föräldrarne öfverallt och först då de om aftonen skulle resa hem, funno de honom ändtligen i galleriet, försänkt i åskådande af Guido Renis Kristus. På flera nätter kunde gossen icke sofva, en feberaktig glöd hade bemäktigat sig honom och föräldrarne fruktade att han skulle bli sjuk. En feber hade också ganska riktigt bemäktigat sig honom, konstens heliga feberglöd.

Dessa 3 minnen från Forssells barndom voro hägringarne af hans hela lefnad, ritning, gravering och kopiering af de största mästare; allt skulle han i samma ordning genomgå för att hinna den höjd i konstväg, hvarpå han, knappt upphunnen, stod vid sin återkomst till fäderneslandet, 31 år efter denna tidpunkt.

Bland det första han då företog, sedan han omfamnat sina föräldrar, var att bege sig till Kullagunnarstorp och galleriet. Det mäktiga intryck detta på honom gjort bevisas bäst deraf, att han vid inträdet deruti påminde sig, att det stycket satt här, ett annat der, hvilka nu voro omflyttade eller hade ombytt egare. Så lifligt hade ej allenast sjelfva målningarne, utan äfven den plats de innehaft, fästat sig i det åttaåriga barnets minne.

II.

Ynglingen.

Forssell hade en broder, ett par år yngre än han. Denne, som helt ung begaf sig till sjös och sedan aldrig hörts af, var en god sporre till täflan i studier. Också, oaktadt all förkärlek för konsten, hade vår Kristian dels genom denna täflan bröderne emellan, dels emedan fadern var stor latinare och med förkärlek undervisade gossarne deruti, hunnit så långt i detta språks ej allenast läsning och skrifning, utan äfven talande, att han vid 13 års ålder kunde taga studentexamen i Lund och med största heder på latin försvara uppgifna theser.

Ett halft år derefter skickades han af föräldrarne öfver till Köpenhamn, der han inackorderades hos en läkare, ty en af fadrens älsklingstankar var att få en son med så godt hufvud, som den unge Kristian visade sig hafva, till promoverad doktor.

Vid denna tid var fadersväldet långt mera patriarkaliskt, än nu. Hvad fadern, familjens hufvud, ville, det skedde. Ingen appell derifrån gafs, man försökte ej en gång att sätta sig upp deremot, ty allmänna opinionen skulle då ofelbart hafva fällt en sträng dom öfver den, som försökt något sådant.

Oaktadt den unge Forssells afgjorda fallenhet för allt hvad skön konst hette, gjordes intet afseende derpå, han måste bli läkare, ville han eller ej. Men försynen hade för honom annorlunda bestämt. Någon tid hade han vistats hos nämnde läkare, som var en ganska human menniska, och derunder bråkat sin hjerna med inlärandet af en mängd medicinska termer, då en händelse gjorde slag i saken.

Läkaren, som tillika var kirurg, skulle företaga en operation och naturligtvis omfattade han detta så-

som en gynnande tilldragelse för lärjungen till undervisning och för honom sjelf, såsom lärare, att visa sin öfverlägsenhet, sina kunskaper.

Med hjertat, såsom man säger, i halsgropen begaf den unge Forssell sig till det ställe, der operationen skulle försiggå, men knappt hade han sett de första blodsdropparne, förrän han afsvimmade. Doktorn trodde väl då, att det endast var en för ögonblicket påkommen svaghet hos ynglingen, utan något vidare samband med hans fysik, men fann till sin förundran och förskräckelse vid ytterligare ett par gånger upprepade försök, att det var en sällsynt egenhet hos vissa naturer, hvilka, oaktadt för öfrigt modiga, ändock ej tåla vid anblicken af blod.

Detta inträffade nu med Forssell och som en läkare så ofta, utan att röras, måste kunna se blod, vände sig doktorn genast till fadern och lyckades genom enträgna framställningar bringa det derhän, att den unge Forssell tilläts, ehuru med mycken svårighet, att ombyta lefnadsyrke.

Han skickades då till Holland och sattes der i Brödraförsamlingens i Zeist skola. Forssell var nu på en gång, såsom han sjelf härom ofta plägade uttrycka sig, såsom fisken i vattnet, han hade oförmodadt råkat i sitt element, men för att fullkomligt kunna införlifva sig med den unge Forssells föreställningssätt och sinnesstämning vid detta ombyte, måste man förutskicka några ord om stället.

III.

Brödraförsamlingen i Zeist.

År 1700 föddes en man, som skulle utöfva ett välgörande inflytande ej allenast på sitt fädernesland, Tyskland, utan på hela Europa, ja, man kan nästan

säga hela kända verlden. Denne man var Nikolaus Ludvig von Zinzendorff, hvilken med djup vedervilja såg det sedeslösa hoflifvet, som då herrskade i Tyskland, samt den verkliga kristendomens förfall och derföre beslöt att söka återställa den sällskapliga sammanlefnaden i ren, kristlig anda. Han stiftade, för detta ändamål, i samband med flere utvandrande från Böhmen, på sin egendom Herrenhut en liten kyrklig brödraförsamling, hvars medlemmar, troget förbundne med hvarandra genom kristlig kärlek, utan iakttagande af ståndsskillnad, men efter egna, enkla stadgar under biskopar och äldste, skulle till ömsesidig uppbyggelse och understöd lefva såsom bröder, stilla och fredligt, rena i sina seder, med undvikande af fåfänga nöjen och prakt, men rättskaffne mot hvarjom och enom.

Detta är ursprunget till Herrenhutarne, hvilka, såsom sagdt, erhöllo namn af godset Herrenhut, ehuru endast af allmänheten, ty den officiella titel stiftaren gaf var egentligen: evangeliska brödraförsamlingen i Herrenhut.

Zinzendorff blef för dessa sina sträfvanden länge misskänd, hånad och förföljd, men derigenom dock på intet vis missledd eller vacklande, riktade han sitt ögonmärke oförtrutet på utbredandet hos hedningarne af kristendomen genom medlemmar af den utaf honom stiftade församling. Desse voro de så kallade missionärerne, hvilka, oegennyttige, fromme, enthusiastiske medarbetare i detta sköna verk, snart verkade mycket godt och ännu i denna stund välsignelsebringande verka för förädlande af folkslag i fjerran länder.

Zinzendorff dog i Herrenhut 1760, men hade före sin död den stora glädjen att ej allenast få med egna ögon skåda hvad vi nu anfört om missionärerne, utan äfven sådane brödraförsamlingar införda på flera ställen i Europa. Bland annat hade han utverkat österrikiska regeringens tillstånd till anläggande af en sådan koloni i Zeist, en liten stad i dåvarande Österrikiska Nederländerne, belägen mellan Naarden och Utrecht. Här egde han ett stort hus och detta skänkte

han nu till brödraförsamlingen. Vid Forssells ankomst dit, 1791, voro redan flera andra byggnader, tillhörige församlingen, uppförde och den bestod af några och femtio manliga medlemmar samt med hustrur och barn, 2 till 300.

Zeist, såsom de fleste af Hollands småstäder, framställer snarare bilden af en täck samling landthus, än egentligen en stad. Långa alleer, bördiga ängar, vattnade af en mängd små åar eller kanaler, ser man öfverallt och den enformighet, som af slättlandet uppkommer, afbrytes behagligt genom lunder, landtgårdar och isynnerhet väderqvarnar.

Dessa senare, långtifrån att, såsom hos oss, uteslutande begagnas till förmalande af säd, användas här på mångfaldiga andra sätt, såsom till drifvande af fabriker, till vattnande af ängar m. m., något som lätteligen förklarar myckenheten af sådane, på vissa ställen i landet, och som här och hvar kan uppgå ända till flera hundrade på en enda punkt och af de skiljaktigaste former.

Här, i denna idylliska nejd, hade Zinzendorff med god urskiljning förlagt sin koloni, ty här harmonierade allt, de yttre omgifningarne med den inre verksamheten. Det så kallade brödrahuset var en lång trevåningsbyggnad. Uti öfversta våningen bodde bröderne i stora salar, der man låg säng vid säng, liksom i en kasern. Endast de ogifta bodde dock der, de gifta deremot med sina familjer i den omgifvande staden.

På bottnen åt gatan voro de rum, hvaruti förvarades och såldes allt, hvad i öfre våningen och på baksidan af huset tillverkades, ty hvar och en af bröderne måste, innan han fick inträde i församlingen, kunna något handtverk. I följe häraf såg man här, prydligt ordnade, guld- och silfverarbeten, ur, sadelmakararbeten, kramvaror och specerier, de sistnämnde naturligtvis hemskickade från missionärerne, men för öfrigt alltsammans en frukt af brödernes och systrarnes konstflit.

På andra sidan om gatan, försedd med dubbla alleer, låg nu systerhuset, lika stort som det förra och inrättadt på ungefär samma sätt. Högst upp voro här, liksom i brödrahuset, flera stora salar. Här lågo alla systrarne i sängar, hvilka stodo 2 och 2 bredvid hvarandra. Ljus brann hela natten, utom naturligtvis vid midsommartiden, och 2 systrar, af de till församlingen hörande, vakade här hvarje natt, dels för att uppehålla ordning, dels för att vara till hands i händelse af sjukdomsfall.

Med syster menades här icke allenast de äldre bland de ogifta, ty de gifta bodde, som sagdt, med sina män i staden, utan äfven pensionärer, ty på sådane både manliga och qvinliga berodde en god del af samfundets tillvaro. Liksom på manliga afdelningen intogs här en mängd bättre mäns barn såsom elever, från 12 till 18 år, och tilloppet var, som man kan tänka sig, ganska stort, då ej allenast förkofran i nyttiga kunskaper och handaslöjder afsågs, utan äfven, och i lika hög grad, deras moraliska bildning.

Alla i hela brödraförsamlingen buro mörka kläder, men i stället att karlarne hade svarta filthattar, buro systrarne på hufvudet en slags hvit snibbmössa. För att emedlertid skilja de olika kategorierne från hvarandra hade enkorne hvita hakband, de gifta blå, samt bland de ogifta de öfver 18 år ljusröda och de derunder mörkröda sådane. Maten, som de fingo, bestod merändels af grönsaker, men 2 gånger i veckan bestods kött. Allt var snyggt och väl lagadt och således gick ingen nöd hvarken på gamla eller unga, hvilket nogsamt syntes på de flestes runda ansigten och blomstrande kinder.

I denna pensionsinrättning kom nu unge Forssell och hade, såsom vi sagt, jemte undervisning i flera nyttiga kunskaper, valet mellan det yrke han ville lära. Detta var här ingenting mindre än lätt, ej emedan han icke ville lära något, utan tvertom derföre att han ville lära allt. Och många tillfällen funnos också här att lära. Här funnos skomakare, skräddare,

sadelmakare, vagnmakare, snickare, urmakare, guldsmeder m. m. och för det sistnämnda yrket bestämde, med föräldrarnes tillstånd, han sig slutligen, såsom varande dels bland de snyggaste, dels derföre att deruti till någon del ingick ritning och gravyr, något som han med hela sin själ längtade att få lära.

Underligt var derföre ej, om han vid ankomsten till Zeist kände sig såsom pånyttfödd och med glödande ifver sökte göra sig hemmastadd i det yrke han framför andra valt. Detta lyckades äfven så väl att han 3 år efter sin ankomst dit eller vid 16 års ålder redan var den gamle guldsmedens högra hand eller med andra ord styrde hela verkstaden.

Men äfven detta kunde ej stilla törsten efter vetande som förtärde den unge Forssell. Han nöjde sig icke med utsigten att bli en nyare tiders Benvenuto Cellini, han ville äfven bli en Albrecht Dürer, åtminstone i en gren af skön konst. Af en annan bland bröderne, som var sigillgravör, lärde han sig småningom att gravera sigiller; men som denne ej kommit långt i sin konst, var hans förråd af vetande snart uttömdt. Nu voro goda råd dyra, då en händelse inträffade, som på ett förunderligt sätt öppnade utsigterne för den blifvande konstnärn.

IV.

Franska Lägret.

Mot slutet af 1794 hade allt mer och mer hotande moln skockat sig öfver Holland. I krig med Österrike, Preussen och England i förening hade fransmännen, hvilka genom revolutionen 5 år förut krossat den bestående ordningen, inträngt i de Österrikiska

Nederländerne. Dessa bestodo då af de nu mera skilda konungarikena Belgien och Holland.

I början af November månad nämnde år hade det lyckats de franske generalerne Jourdans, Moreaus och Pichegrus förenade bemödanden att bemäktiga sig Nimwegen, oaktadt platsen försvarades af 4,000 mans garnison och hertigen af York med 20,000 man stod på högra stranden af Waalfloden, som sköljer dess murar. Efter detta missöde lemnade hertigen arméen och uppdrog öfverbefälet åt grefven af Wallmoden.

Fransyska nordarméen, stödd på det stora vattensystem, hvilket bildar Hollands gränser, tycktes hafva slutat sitt fälttåg med denna vapenbragd. Dess anförare voro af den åsigten, att hären borde förläggas i vinterqvarter. Den svåra väderleken, den osunda mark, på hvilken man kämpade, men framförallt bristen på kläder och proviant hade gifvit anledning till elakartade sjukdomar, hvaraf sjelfve öfverbefälhafvaren, general Pichegru blifvit angripen, så att han måst begifva sig till Brüssel, för att kunna få tjenlig vård.

Men nu inföll en tidpunkt allt för märkvärdig att icke fordra något omständligare beskrifning, så mycket mer som vår hjelte härvid äfven spelade en rol, vi mena det krig, der man under loppet af en enda månad såg de förunderligaste saker tilldraga sig, då icke allenast det för oss svenskar märkvärdiga tåget öfver Belt mångfaldiga gånger förnyades, utan man äfven såg en hel flotta tagas med kavalleri, m. m. dylikt.

Det nederländska Delta bildas af 3 floder, Schelde, nedre Maas och Rhen. Denna senare flod omfattar och genomskär under namnen Yssel, Leck, Linge och Waal de provinser, hvilkas tillvaro oupphörligt hotas af Nordsjön. Otaliga dammar och kanaler omfatta och fördela detta vatten, hvilket landet har att tacka för sin välfärd och tillika lättheten af sitt försvar. Det är bekant huru en plötslig öfversvämning uppehöll Ludvig XIV:s armée. Sedan denna tid höll man ett inbrott, som misslyckats för den på sin tid mäktigaste monark, för fullkomligt outförbart.

Detta var äfven så väl Moreaus som Reyniers mening, hvilka under Pichegrus frånvaro öfvertagit befälet af nordarméen. Båda två tillrådde de hvila och att man skulle förlägga trupperne i vinterqvarter. Men general Daendels, en flyktad holländare och derjemte en oförskräckt militär, föreslog ihärdigt att åtminstone ett försök på ön Bommel borde göras.

Detta var en oundviklig punkt för att beherrska floden Waal. Man beslöt att våga ett försök. En demonstration gjordes mot Kokerdum, Waal öfvergicks och den på andra sidan stående fienden sprängdes, men alla dessa rörelser hade ingen verkan på fiendens ställning i sin helhet, en fiende, som med 50 till 60,000 man beherrskade denna strand och hufvudoperationen misslyckades.

Nu beslöt man att, som sagdt, förlägga hären i vinterqvarter och uppskjuta fiendtligheterne till påföljande vår, ehuru mycket talade deremot. Landet, hvilket man här hade framför sig, var det rikaste på kontinenten; folket derstädes, ledt af det så kallade antioraniska partiet, önskade republikanernes ankomst, provinserne på andra sidan Yssel hade yppat sin afsigt att träda i underhandling med konventet, sjelfva Amsterdam var i jäsning och de holländska flyktingarne besvuro den segrande arméen att göra ännu ett steg och återställa den fordna friheten.

Så stodo sakerne. Dessa skäl voro visserligen å ena sidan goda, men å andra talade truppernes utblottade tillstånd och den inrotade, betydliga sjukligheten med hög röst deremot. Då inträffade något i mannaminne ej sedt, en nästan förundransvärd tilldragelse, emedan sådant under detta sekel icke inträffat, något, som helt och hållet förändrade sakernes läge. Mot slutet af 1794 började kölden att bli allt starkare och tilltog snart till den grad, att man kunde hoppas snart se äfven de största floderne tillfrusna.

Pichegru lemnade Brüssel, ännu ej på långt när återställd, för att vara färdig till nya eröfringar, i händelse köldens fortfarande stränghet skulle tillåta

det. Men för att sätta sig i förbindelse med befolkningen var honom nu en tolk oundgängligen af nöden och hvar finna en sådan. I hans läger befunno sig väl flere holländske flyktingar, men desse, om de kunde ett ord franska, rådbråkade dock språket till den yttersta grad.

Bland de äldre bröderne i Zeist funnos emedlertid, utom representanter af nästan alla andra nationer, äfven några infödde fransmän. Härom underrättad erbjöd Pichegru genom sina hemliga emissarier någon af dem att åtaga sig denna plats, men redan ålderstegne och seende sig ur stånd att kunna uthärda krigets besvärligheter samt denna sena årstid, afböjde de detta förslag för egen del, men rekommenderade dertill i stället hela brödraförsamlingens älskling, den unge Forssell. Efter hvad vi förut sett med mycken underbyggnad i latinet och derjemte synnerligen vettgirig, hade det på dessa åren varit honom en lek, ej allenast att tillegna sig holländskan, utan äfven i hög grad fransyskan, så mycket mer som ofvannämnde sigillgravör händelsevis var infödd fransman. Forssell mottog förtroendet och begaf sig nu åtföljd af en äldre medlem af brödrahuset på en betydlig omväg till franska lägret.

Åsynen häraf var högst egen. Vanligen föreställer man sig ett läger bestående, såsom våra lustläger, af långa rader hvita, rena, lika höga tält vid foten af någon skogsdunge, som ger skugga åt det hela eller der man, i händelse det är beläget på slätten, kryper in i tälten såsom i löfsalar, för att skydda sig mot solens brännande strålar.

Här, deremot, på den frusna, snöbetäckta marken såg man undantagsvis ett tält, det mesta utgjordes af jordkojor och baracker, den ena förunderligare till skapnad och form än den andra och hvilka, oaktadt all använd möda med brädstumpar och granris, lemnade ett ofta ganska otillräckligt skydd mot storm och snö.

Och mellan denna för ögonblicket improviserade stad rörde sig ej några välklädda, rena, hela gestalter, utan det mesta antalet soldater såg man oftast försedt med trädskor, i hvilka de, för att bibehålla värmen, stoppat halm och äfventyrliga lappar på uniformerne, der ej stora hål visade dessas otillräcklighet, tillkännagåfvo nogsamt arméens tillstånd.

Men mod och förtröstan framblickade dock ur dessa svartmuskiga, skäggiga ansigten och undan den stora, tvåhörniga hatten soldaten då för tiden bar, blixtrade merändels ett par svarta ögon, hvilka ofta lika mycket med sitt vilda uttryck skrämde fienden, som de bajonetter soldaterne vid anfallen sträckte framför sig.

Det var en afton i medlet af December, då Forssell framkom till franska lägret, hvilket då var förlagdt uti och omkring Bergen op Zoom, ty som Pichegru befann sig i spetsen för omkring 40,000 man, rymdes dessa ej i staden. Genom hela lägret måste Forssell nu passera och kunde derföre vid skenet af alla de vakteldar, hvilka dels för mildrandet af den tilltagande bistra kölden, dels för beredandet af en värmande soppa öfverallt började uppflamma, upptäcka den tafla vi förut sökt uppdraga.

Till staden Bergen op Zoom fördes nu Forssell och hans ledsagare från förposterne, men som general Pichegru då befann sig ute på recognoscering, måste de tåligt afvakta hans återkomst. Med klappande hjerta stod den sjuttonårige ynglingen i en sal, hvars enda prydnader bestodo af här och hvar på väggarne upphängde sablar och gevär, men som för öfrigt endast var försedd med några enkla stolar och bord.

Framför den stora spisen, hvarpå en väldig brasa lågade, hade de hemmavarande af generalens stab ordnat sig och tycktes icke bry sig det minsta om den arme ynglingen, som glömd och nästan stelfrusen, endast i sällskap med den af församlingsbröderne, som

beledsagat honom, vid ett aflägset fönster afbidade öfvergeneralens återkomst.

"Troligen," sade han för sig sjelf, "är generalen en gammal vresig gubbe, som för det minsta fel mot subordinationen kan låta arrestera, kanhända möjligen ännu värre behandla mig. Eller," fortsatte han sin tankegång, "kan jag under det snart åter utbrytande kriget bli tillfångatagen af de allierade och en kula för pannan är då min säkra lön för det vågade steg jag nu tagit."

Just som han höll denna för en yngling ej synnerligen muntrande monolog, hör han vakten gå i gevär utanför och, innan han hunnit besinna sig, ser han en högväxt, 30-årig man med lätt pudradt hår, stångpiska samt hatten öfverskuggad af trefärgade panascher hastigt inträda och med ljudande stämma fråga: "är tolken ännu kommen?"

På svaret att det möjligen var någon af de der borta stående, kom han rakt fram till dem. Forssells ledsagare fullgjorde det honom gifna uppdrag att rekommendera honom till den lediga befattningen.

"Är det denne yngling ni menar," frågade Pichegru förvånad, "han har ju knappt växt ur barnskorna?"

Forssell, som var liten och spenslig till växten samt derigenom ådragit sig detta om ej serdeles stor aktning vittnande omdöme, men icke ville anses för något mindre än barn, kände huru blodet rusade upp åt hufvudet och sade derföre, mera följande sin ingifvelse, än försigtighetens kraf: "tillåter generalen ..."

"Medborgare-generalen," afbröt honom Pichegru.

"Tillåter medborgare-generalen," fortsatte Forssell utan att låta störa sig af detta afbrott, "mig att få berätta en anekdot."

"Nå, fram då dermed," utbrast generalen barskt.

"Vid något tillfälle, jag minnes ej hvilket, skickade kejsar Carl V till påfven Paul III en ambassadör, men som ännu var ganska ung. Uppbragt häröfver, emedan han trodde kejsaren derigenom velat visa ho-

nom någon missaktning, sade den helige fadern vid den högtidliga audiensen: det synes mig som om min son, kejsaren, kunnat sända mig en gesandt, som åtminstone haft skägg. Hade min herre och kejsare vetat, svarade då ambassadören, att Ers Helighet trodde förståndet sitta i skägget, hade han visst i mitt ställe skickat en bock."

"Bravo, bravo," ropade Pichegru skrattande; "om de nu bjöde mig tjugu tolkar, så valde jag ingen annan än er. Men, unge man," vände han sig åter allvarsamt till Forssell, "har ni fader och moder i lifvet?"

"Ja," svarade Forssell, men i Sverige och jag har icke sett dem på nära 4 år.

"Ni var då endast 12 till 13 år, när ni lemnade dem?"

"Ja, 13."

"Nå väl, längtar ni ej hem?"

"Uppriktigt sagdt, medborgare-general, det gör jag icke, jag vill först se mig litet omkring i verlden och sedan ..."

"Och sedan?"

"Dels bli vittne till edra bragder, medborgare-general, och hvarom ryktet redan har så mycket att förkunna, dels egna mig åt de fria konsterne, för hvilka jag har en brinnande håg."

"Nå väl, jag vill då villfara er önskan, oaktadt de faror vi gå till mötes och för hvilka jag uppriktigt ville varna er. Adjö för i dag," tillade Pichegru, läggande sin hand på hans axel, vi skola snart bli goda vänner."

Vinkande derpå till sig en af sina adjutanter, sade han: "medborgar Houchard, till er öfverlemnar jag denne unge man, bemöt honom väl, han förtjenar det."

Och med en nick försvann han i det inre rummet.

Hvad Pichegru sade om vänskapen inträffade ganska riktigt och det i så hög grad att han, efter 14 dagars tid, sedan han sett den unge Forssell med

ståndaktighet och mod uthärda alla umbäranden lika väl som han sjelf, icke mera kunde skilja sig ifrån honom.

Men denne så vänlige, menniskoälskande man var en helt annan, då man, såsom den unge Forssell sedermera så många gånger, såg honom i rikt broderad generalsuniform under en lätt pels, på en frustande springare i spetsen för sin stab spränga utåt lederne, då de täta bataljonerne voro uppställde för att möta fienden. Då blixtrade hans öga, då gingo elektriserande ord ur hans mun, ord af tadel eller beröm, af uppmaning till tapperhet för att visa sig värdige fäderneslandet och det rikaste land i Europa, som de skulle gå att eröfra, då var han oemotståndlig, liksom på slagfältet.

Dock, låtom oss icke gå historien i förväg. Nu började ett fullkomligt nytt lif för den unge Forssell, men icke utan sitt fängslande behag. Den stränga vintern 1794 började, den strängaste under hela detta århundrade, och bidrog kraftigt att på ett oförmodadt sätt hjelpa republikens härar. Alla hinder, som försvarade Holland, försvunno och de förbundne, förskräckte genom denna naturtilldragelse, funno intet medel deremot.

Pichegru, betjenande sig af det tillfälle lyckan erbjöd honom att öfvervinna vanligtvis oöfvervinnerliga hinder, beredde sig, sedan Maas den 23 December så tillfrusit, att den utan fara kunde bära kanoner, att öfvergå denna flod på 3 punkter för att bemäktiga sig ön Bommel.

Den 28 i nämnde månad inträngde äfven fransmännen öfver fästet S:t Andres, Empel och Crevecoeur på denna ö. Fienden drog sig tillbaka till Gorkum och Buuren; man följer honom öfver Waal, men isen är icke tjock nog för transport af artilleri och den på högra stranden framskjutna förpost måste vika tillbaka.

Emedlertid kringgår en brigad ön i hela dess längd; den bemäktigar sig densamma och faller öfver Terheiden försvarslinierne vid Breda i ryggen, medan

de från Oudenbusch angripas i fronten. Det lyckas att genombryta dem och kasta fienderne tillbaka till Gertruidenberg och Willemstad. Samma dag öppnar staden Grave, som sedan 2 månader blifvit blockerad, sina portar för segrarne.

Denna samma afton, den 29, då Forssell ämnade aflägsna sig med Houchard, sade Pichegru: "nej, nu hafva vi blifvit så bekante med hvarandra att jag vet det du ej allenast icke är någon spion, utan dertill en gosse med mod och hjerta i bröstet. Så länge jag är qvar i dessa nejder skola vi ej mer åtskiljas."

Och han höll ord. En tältsäng inbars nu i öfvergeneralens eget tält och från denna dag var den unge Forssell Pichegrus skugga. Ingenting af hvad han företog förhemligade han för sin unge vän och denne, å sin sida, var för stolt öfver en sådan mans vänskap, att icke på allt sätt söka visa sig värdig densamma.

Efter ofvannämnde för franska vapnen så lyckliga händelser hade Walmoden anträdt återtåget. Tillbakakallad af holländarne intog han en ställning vid Linge, hvars försvar han försökte. En kejserlig korps skyndade honom till förstärkning i det den uppställde sig vid Panerdens kanal. Men nordarméen blef likaledes förstärkt med 2 divisioner, som Iourdan ditsände, och den ännu ytterligare tilltagande kölden satte den i tillfälle att företaga ett allmänt anfall. Att börja med framträngde i fronten en afdelning mot Thiel, hvarpå hela fiendtliga linien drog sig tillbaka bakom Leckfloden.

Det lyckades emedlertid Walmoden att åter föra sina trupper framåt, men öfverallt stötte de på Pichegrus kolonner, hvilka mellan den 5 och 10 Januari 1795 öfvergingo Waal vid Parden, Thiel och Kokerdum. Denna sistnämnde rörelse hade skiljandet af de förbundna arméerne till följe; de kejserlige återvände då till Wesel. Walmoden gick öfver Yssel vid Dewenter för att hinna Hanover. Arfståthållarens, prinsens af Oranien trupper betäckte Haag.

Pichegrus högra flygel intog nu sin ställning vid Arnheim och Panerdens kanal; Moreau förföljde Walmoden och Pichegru höll den 20 Januari sitt segerintåg i Amsterdam, der en revolution i republikansk syftning utbröt.

Men det var en högst egen syn att se denna segrande armée. Utblottade på allt, med trasiga kläder och fötterne omlindade med halm, då de ej haft tillgång på träskor, framställde dessa soldater ingenting mindre än en lysande tafla, men mod och beslutsamhet framblickade dock ur allas ögon. Hade man ej här och hvar i dessa mörka truppmassor, hvilka icke upplystes af annat än gevärens blixtar, hade man ej, säga vi, sett officerarnes trefärgade skärp och fladdrande plymer, skulle man snarare tagit denna armée för en ofantlig röfvarehord, än en disciplinerad, segrande här.

Straxt efter meranämnde intåg öfversvämmade nordarméen alla de öfriga provinserne. Zeeland, de fasta platserne i Brabant, Rotterdam och Haag erhöllo franska besättningar och några till Helder afsände sqvadroner bemäktigade sig den i Texel infrusna flottan. Arfståthållaren begaf sig till England och Nederländerne erkändes af Frankrike under namn af Bataviska Republiken, men som likväl förblef i en ganska dyrbar afhändighet af sin store bundsförvandt.

Ett hårdt slag drabbade nu den unge Forssell, ty snart måste han skiljas från sin faderlige vän. Denne, som misstänktes för hemligt förstånd med fienderne, förflyttades snart till befälet öfver Rhenarméen och måste således, ehuru smärtande det var, skilja sig från den sanne vän han i lif och död förvärfvat. Att Forssell blef rikligen belönad för den möda han under något öfver en månad haft kan man lätteligen föreställa sig och endast hoppet att genom de bekantskaper han lyckats göra i Amsterdam kunna komma fram på konstnärsbanan, var nu den enda stjerna, som visade sig för honom på hans förmörkade lefnadshimmel.

V.

Prinsen af Oranien.

Nu började åter en tid af arbetsamhet och omtanka för den unge Forssell, men oftast, han kunde ej hindra det, störde en mängd af minnen från nyss förflutna tid hans konstnärliga tankegång. Än såg han, såsom så ofta i verkligheten, de täta kolonnerne, lika svarta streck mot de hvita snömassorne, förlorande sig i moln af krutrök, såg adjutanterne spränga af och an för att meddela befallningar, hörde anförarnes kommandorop, öfverröstade då och af smattrande gevärssalfvor och dånande kanonskott, blandade med soldaternes hurrarop, då de med fälld bajonett stormade någon förskansning eller stad, än såg han sig i öfvergeneralens enkla tält med honom fördjupad i något lärorikt samtal, hvilket ofta brukade fortsättas in på natten långt efter sedan de lagt sig.

Då hände sig, isynnerhet under första tiderne efter detta för Forssell så minnesrika lefnadsskifte, att filen föll ur hans annars så outtröttliga hand eller ritstiftet, då han skulle upprita modell till någon ny konstrik prydnad, men då han antingen, efter en dylik ofrivillig sinnesfrånvaro fann sig af sina kamrater iakttagen eller den äldre brodern, hans mästare, vänligen tillrättavisade honom för hans drömmar, då öfvergjöt en glödande blygselrodnad hans kinder och han säkte genom fördubblad flit återvinna den förlorade tiden.

Ett stort rum i hans minne, och som äfven stundom förorsakade distraktioner, var en händelse i sjelfva Zeist, hvilken tilldragit sig någon tid innan Forssells bortresa derifrån, och som ej allenast skulle afbryta den då herrskande enformigheten, utan till och med indirekt hafva inflytande på hela Forssells framtid.

Fransmännen voro då ännu långt aflägsnade från landets gränser och det förundrade derföre ingen när, under loppet af sommaren, ungefär ett halft år före den tid vi i det föregående kapitel beskrifvit, det rykte helt hastigt spred sig i Zeist att prinsen af Oranien, då ännu arfståthållare af Holland, skulle komma dit och vid sin genomresa bese inrättningen.

Detta rykte besannades äfven inom kort och en vacker dag uppställde alla bröderne jemte gossarne sig i den stora alléen framför brödrahuset för att afvakta hans ankomst. Denna lät ej heller länge vänta på sig. En vagn, endast förspänd med ett par hästar, körde fram, stannade, fotsteget nedslogs, vagnsdörren öppnades och sedan en adjutant nedhoppat, hjelpte han, med tillhjelp af en i oraniska färgerne livrékládd betjent, ur vagnen en liten karl med pudradt hår och hårpung. Detta var prinsen.

Sedan han väl kommit ned på marken uppknäppte han sin lätta öfverrock och man såg då derunder en uniform samt på venstra sidan af bröstet svarta örns ordens storkors. En stor, röd näsa samt hans spensliga gestalt gjorde väl att man ej kunde kalla honom en vacker karl, men den fryntlighet och vänlighet, som låg utbredd öfver hela hans ansigte, utplånade snart det obehagliga intryck det förra möjligen åstadkommit.

Prinsen gick nu fram till de uppställde medlemmarne af församlingen och sedan han blifvit mottagen med ett kort helsningstal af en bland bröderne, begaf han sig först långsamt utefter första ledet, som bestod af bröderne och med många af hvilka han talade. Andra ledet utgjordes af pensionärerne. Här gjorde han på samma sätt. Somliga gick han förbi, med andra talade han. Han frågade bland annat ett par af de äldre bröderne, som följde honom, af huru många nationers medlemmar brödraförsamlingen härstädes bestod, och då bland andra äfven nämndes en svensk, ville han se representanten för denna nation. Det var Forssell.

Honom öfverhopade prinsen nu med frågor dels om hans hemland, dels om hans nuvarande ställning och uppmanade honom slutligen, då han kommit underfund med Forssells brinnande håg för de fria konsterne, att försöka sin lycka deruti, men förmanade honom dock att i det längsta söka motarbeta denna håg, emedan det merändels icke brukade leda till mästerskap att ofta ombyta lefnadsyrke, ord, som djupt fästade sig i den unge Forssells minne och hvilka äfven länge qvarhöllo honom på den bana han i Zeist börjat.

Prinsen styrde derefter sina steg till brödrahuset, för att, åtföljd af alla bröderne, genomgå de salar, der alla så väl af bröderne som pensionärerne förfärdigade saker, prydligt ordnade, förvarades. Under någon förevändning smög sig nu Forssell undan. Hans älsklingsställe vår och höst, då värmen ej var allt för stark, var uppe på vinden, som upplystes af en rad små, låga fenster så väl åt gatan, som gården. Så snart han ville öfvertänka något tog han alltid sin tillflykt till en vrå derstädes. Hit sprang han äfven nu oförmärkt för att öfvertänka de ord prinsen sagt honom. Men en blick genom ett af de små fenstren kom honom att förgäta allt annat och att förvandlas till endast öga.

På andra sidan af gatan såg han nemligen, under den motsvarande alléen, systrarne jemte pensionärerne uppställa sig, likaledes för att mottaga prinsen. Liksom framför brödrahuset stodo de äldre främst och de yngre bakom, men den upphöjda ståndpunkt, hvarpå han befann sig, tillät honom att ganska väl kunna se äfven dessa och bland alla flickorne, af hvilka många vackra funnos, öfverraskades han nu af en 12 till 13 års bländande skönhet.

Ansigtets regelbundna grekiska oval förhöjdes af en utmärkt fin hy och oaktadt den ofvan beskrifna snibbhufvan dolde det mesta af håret ringlade sig dock ett par små mörka glänsande lockar fram vid ena örat, liksom skulle de mot egarinnans vilja hafva smugit sig fram för att åskåda herrligheten. Men hade

Forssell känt en ovanlig rodnad öfverfara sina kinder vid åsynen af hvad vi nu beskrifvit, huru skulle han då icke bli till mods, då hon uppslog blicken och det mildaste, oskuldsfullaste sken strålade ur de mörkbruna ögonen.

Få flickor hade han sett i sina dagar, isynnerhet under de senare åren, ty dels var det enda ställe, der båda könen inom brödraförsamlingen träffades, kyrkan eller salen, såsom den der kallades, och der de sutto på hvar sin sida om gången, dels var det vid strängt straff förbjudet att kasta en blick ditåt. Som den qvinliga delen af församlingen äfven aflägsnade sig förr samt under hela gudstjensten måste sitta med nedslagna blickar och hufvudet framåtlutadt, hade han icke förr haft tillfälle att se någon af systrarne eller pensionärerne.

Af alla de fruntimmer, hvilka på Forssell gjort något intryck, hade de med blå ögon alltid synts honom mest milda och intagande, de bruna deremot elaka, stolta eller hånande, men dessa — hvem kunde beskrifva den milda glansen af dem. Och dertill tycktes de nu mera rörande än vanligt, ty de voro fördunklade af sorg. Det var såsom om perlor ännu darrat i de långa ögonhåren, hvarmed ögonen liksom af en genomskinlig slöja betäcktes. Det var omöjligt att motstå detta rörande uttryck och, utan att veta hvarföre, kände Forssell äfven sina ögon fuktas.

Nu utkom prinsen af Oranien, åtföljd af några bland de äldre bröderne, hvilka då de midt i alléen mötte ett par af systrarne, till dem öfverlemnade honom, i det de för honom förklarade att det, enligt deras statuter, var förbjudet att besöka systerhuset eller umgås med systrarne. Leende inom sig sjelf åt denna syn, som han ganska väl kunde för sig förklara, förblef Forssell orörlig på sitt observatorium, men hvad som nu följde var deremot långt svårare att begripa.

Han såg nemligen prinsen, åtföljd af systrarne, långsamt förbigå första ledet och, liksom han gjort med bröderne, då och då stanna för att säga några

ord eller göra några frågor, men då han kom till andra raden måste han, liksom Forssell, blifvit öfverraskad af den mörkögda flickans underbara skönhet, ty han stannade hastigt framför henne, tilltalade henne först, hvarvid hennes ansigte öfvergjöts af den mest förtjusande rodnad, tycktes derpå begära förklaring öfver något af en bland systrarne och slutade med att kyssa henne på pannan. Snart derefter, sedan prinsen äfven besett systerhuset, aflägsnade han sig under godhetsfulla böjningar på hufvudet och allt var slut.

Förgäfves bråkade Forssell dagar och veckor sin hjerna med att förklara för sig hvad han sett, men förgäfves, och först flera år derefter, då han lyckades få inträde i huset hos Sophies föräldrar, ty så hette flickan, kunde han få förklaring öfver denna händelse.

Det enda straff, som tillämpades i systerhusets uppfostringsanstalt var att den felande fick stå en timma utanför sin dörr. Emedan systrarne och pensionärerne, såsom vi förut sett, bodde tillsammans i stora salar, på båda sidor om en lång korridor, skulle alltid alla de andra, då de begåfvo sig ut eller in, passera förbi den straffade, hvilken sålunda utsattes dels för deras uppmärksamhet, dels för de yngres eller elakares hån.

Huru sträng uppsigt hölls äfven öfver den moraliska delen af pensionärernes uppfostran, och som ofta gick till öfverdrift, kan dömas derutaf, att Sophie, ehuru vid 13 års ålder, fick undergå detta skymfande straff, endast derföre att hon gjort en oskyldig vers öfver en granne, som hon sett på torget köpa äplen och med mycken glädje derför mottogs af sin hustru.

Detta straff, det första och sista Sophie undergått, var nyss öfverståndet, då prinsen anlände. Det var derföre ej underligt, om han märkte spår af de tårar Sophie så nyligen utgjutit och gjorde sig underrättad om anledningen dertill. Då han fått veta den, böjde han sig ned till henne och med orden: stackars min lilla brunette, kysste han henne på pannan, något,

som äfven, om möjligt, förökade den unga flickans rodnad.

Det var till denna tilldragelse Forssell varit ett hemligt vittne, en tilldragelse, som med eldskrift fästade sig i hans minne och som skulle vara outplånligt för lifvet, ty denna samma flicka var af försynen bestämd till hans maka och hvilken i nära ett halft sekel i lust och nöd skulle förljufva hans lefnad.

VI.

Sigillet.

Det lif Forssell nu ett par år förde skulle man tro vara ganska enformigt, men var i sjelfva verket ingenting mindre. Sedan arbetet för dagen var slutadt, ett arbete som genom sin mångfald af sysselsättningar och de uppfinningar af olika ornamenter etc. Forssell nästan dagligen gjorde, ständigt omvexlade i nya former, begaf man sig, var det sommar, ut på längre promenader i sällskap med flera af bröderne och då de funnit något skuggrikt ställe, såsom någon lummig lund, vid hvars fot en bäck slingrade sig eller annat skuggrikt ställe, slog man sig ned för att prata, men merändels för att musicera, något som ofta hände inom hus, då vädret ej var gynnande.

Forssell hade lärt sig blåsa flageolett, ett slags pipa af träd, som trakterades liksom klarinett, ehuru ej så stor, men med 5 fingerhål, och på detta otacksamma instrument hade han genom flit kommit så långt, att han slutligen uppträdde med solosaker vid alla större musiktillfällen inom samhället, till och med concerter för välgörande ändamål.

Var det åter vinter voro tusende nöjen, som denna årstid erbjöd, Forssells dagliga sysselsättningar, när han efter träget arbete utkom. Än åkte man kälke, än på släda, men Forssells högsta nöje var dock att åka skridskor, hvaruti han, försedd med en liten, vig kropp, bestående af nästan endast senor, vann en ovanlig färdighet. Att antingen vinna seger i kapplöpning med andra invånare i den lilla staden eller att på några timmar genom detta behagliga hjelpmedel komma till Amsterdam och tillbaka, var för honom ett intet. Ett bland de för honom ljufvaste minnen från denna hans ungdomstid var då han en gång slagit vad med några kamrater att han på denna väg skulle gå om en slädtrafvare, hvilken var beryktad såsom en af de första i sitt slag. Han gjorde det äfven och vann vadet, men en blodspottning var följden och han vågade icke mer förnya detta vågspel.

Men midt under alla dessa olika nöjen och sysselsättningar uppdykade dock alltid två tankar, hvilka stredo om herraväldet öfver honom, men som genom ett sällsamt sammanstötande af omständigheter i en framtid icke allenast kunde förenas, utan också underhjelpa hvarandra att hinna det mål, dit han sträfvade. Det ena var tanken på den ovanligt sköna flicka vi i förra kapitlet skildrat, ett minne, som följde honom hvart han gick och ej en gång kunde utplånas genom umgänget med Pichegru och de krigiska händelser han i hans sällskap bevittnat.

Men huru få träffa henne, det var här omöjligt; emedlertid smög han sig dock då och då att från sitt observatorium få kasta en blick på henne, då systrarne gingo ut med pensionärerne att taga sig frisk luft. Dessutom hade han skickligt genom gifta bröder vetat förskaffa sig underrättelse om hennes namn och föräldrar och han föresatte sig, blefve han någonsin bosatt i Amsterdam, att draga nytta deraf.

Den andra tanken, som uteslutande sysselsatte Forssell var den att bli gravör, ty dels förekom det honom mindre lockande att hela sitt lif bli guldsmed

och således ändock handtverkare, dels låg hans håg ständigt åt det konstnärliga, något hvaruti han sjelf kunde uppfinna och icke ständigt vara underkastad att arbeta på ett evigt enahanda, som ej lemnade någon lyftning för själen, något tillfälle för den att verka. Visserligen hade Forssell, såsom vi ofvanföre nämnt, försökt sig något i att gravera, under ledning af en utaf bröderne i Zeist, men denne var sjelf ej serdeles hemmastadd deruti och kunde derföre snarare anses såsom amatör, än artist. I Amsterdam hade Forssell visserligen under sitt förra vistande lärt känna flera större förmågor i detta fack, men tanken på prinsens af Oranien ord qvarhöll honom dock ännu ett par år i Zeist.

Slutligen tog dock hågen för det rent artistiska öfverhand och han beslöt att lemna Zeist och flytta till en gravör i Amsterdam, som, inseende den nytta han kunde draga af Forssells biträde, erbjudit honom att mot fri kost och rum samt en ringa lön flytta till sig. Innan han kunde taga ett sådant steg måste han dock meddela sig med föräldrarne och han gjorde det omsider. Vid denna underrättelse blef fadern högeligen förgrymmad och skref till den unge Forssell att han icke skulle understå att ännu en gång ombyta lefnadsyrke, sedan han två gånger förunnat honom att göra det, att denna oupphörliga ombytlighet aldrig ledde till något bestämdt mål och slutligen att, i händelse han icke dess mindre blef gravör, han väl kunde göra det, men att fadern då undandrog honom allt vidare understöd. Forssells håg för det nya yrket, som han med rätta ansåg för sin lefnadsuppgift, var dock för stark och snart satt han i Amsterdam med grafstickeln i hand, men nu på koppar.

Omkring ett år hade han tillbringat derstädes och under denna tid tillegnat sig alla den gamle mästarens finaste konstgrepp, allt hvad denne förmådde lära honom, men kunde icke, oaktadt all den nytta han gjorde denne, förmå honom att öka den högst ringa aflöning han gaf honom, förutom, såsom sagdt, fritt vivre och

logis. Flere gånger hade Forssell under loppet af detta år med foglighet föreställt honom det orätta i hans förfarande, men förgäfves.

Ofta såg morgonrodnaden den flitige ynglingen vid nattlampan, men dessa oerhörda ansträngningar, i förening med lärarens otacksamhet, lade slutligen Forssell på sjuksängen. Hans oförderfvade ungdomskraft hjelpte honom dock denna gång åter på benen, men då han ånyo, vid lägligt tillfälle, föredrog sin önskan att, för att kunna fullkomna sig, få någon tillökning i sitt obetydliga underhåll, förklarade mästaren, hvars afund öfver Forssells ovanliga framsteg kom honom att glömma hederns och billighetens fordringar, det Forssell kunde lemna honom, emedan han aldrig ämnade lägga hyende under lättjan.

Förgrymmad öfver denna skärande orättvisa vände Forssell honom och detta hus ryggen, oaktadt han ännu var så svag att han knappast kunde hålla sig uppe. Såsom ung, okänd och utan ressurcer hemifrån, emedan, såsom vi hört, han icke mera fick något understöd från sina föräldrar, måste nu den unge Forssell, så svag han var, söka lifnära sig med sitt arbete samt lefde också flera månader på 2 sous om dagen, det högsta hans ringa krafter och föga bekantskap i den stora staden kunde tillåta honom att förtjena.

Hans ungdom segrade ock slutligen öfver både sjukdom och hunger, och med de återvändande krafterne vann han också småningom det erkännande hans flit och skicklighet förtjenade.

Den ene eleven inställde sig efter den andre, först lockade af det goda priset och sedan af deras unge lärares skicklighet. Snart såg han sig således i stånd att ej allenast föda sig sjelf, utan kunde till och med efter någon tids förlopp tänka på att gifta sig.

Det första han företagit sig efter ankomsten till Amsterdam hade varit att genom en bekant söka inträde i grosshandlanden S:s, Sophies faders hus. Som den lika blygsamma som utmärkt sköna unga flickan tycktes dela hans känslor, hvilket han af flera ehuru

nästan omärkliga tecken trott sig finna, stod han en morgon med högt klappande hjerta i hennes faders rum och anhöll formligt om hans dotters hand.

Denne som, ehuru temligen förmögen, hade en ganska talrik familj, sade den unge svensken, som länge varit hans favorit för den skicklighet och flit samt den stadga i lefnadssätt han ständigt ådagalagt, att han väl ej ville afslå hans anhållan, men att han ej kunde ge honom serdeles mycket i hemgift, emedan han hade så många barn att utrusta.

Forssell å sin sida svarade sig med glädje vilja emottaga hvad han ville ge honom i penningeväg, endast han erhölle hans bifall till giftermålet. "Nå, i Guds namn då," återtog Sophies fader, "jag har alltid känt er såsom en redbar ung man, Sophie må taga er, om hon sjelf vill."

Men den lille, bevingade guden kallas ej för intet allsmäktig och äfven här uppenbarade han snart denna sin egenskap. Ej fullt tre månader efter denna afgörande morgon, stod hon med Forssell i rådhuset tillika med 39 andra par inför en ledamot af magistraten för att först låta inregistrera sig i en stor bok, sedan hon knappast kunnat framhviska sitt ja till embetsmannens fråga om hon ville hafva föreställde person till äkta man och älska honom i nöd och lust.

Detta var det så kallade civilgiftermålet, hvarefter brudparet satte sig upp i vagnen för att begifva sig till kyrkan, der presten skulle välsigna det nyss slutna förbundet, ty i Holland, Frankrike och flera andra länder på kontinenten är det förra giftermålet inför lag fullt giltigt, utan det senare, men icke tvertom.

Nära två år hade redan förflutit för de nygifta, väl under mången försakelse och sorg, ty brödet var knappt och en dotter hade förökat familjen, ehuru de mistat henne, då en tilldragelse skulle förändra hela utsigten för deras framtid.

En syndikus i Amsterdam, åt hvilken han förfärdigat ett sigill, blef så förtjust deraf att på hans

af högsta nöden, att uppdraga den unge Forssell förfärdigandet deraf. Inseende vigten och vanskligheten af detta företag, begärde då Forssell derför den i hans tanke ganska betydliga summa af 2,000 floriner, men äfven detta beviljades.

Inom kort hade han äfven en stamp färdig, men då den skulle aftryckas, sprack densamma. Detta är en olycka, omöjlig att förutse, emedan detta beror uteslutande på stålets godhet och som man omöjligen utanpå kan skönja. Det förhåller sig härmed på samma sätt som med en kanon. Den må vara aldrig så omsorgsfullt gjord, af aldrig så godt ämne och den springer dock vid profningen. Forssell satte sig att gravera det andra, tredje, fjerde, ja, femte sigillet, men alltid med samma olyckliga följd, först den sjette stampen höll och utaf de 2,000 floriner Forssell emottagit, hade han nu, oaktadt det sparsammaste lefnadssätt, ej det ringaste i behåll, ty närmare två år hade åtgått till dessa oupphörliga omgörningar af ett och detsamma, men det sista sigillet var, om möjligt, snarare sorgfälligare graveradt än något af de föregående, ty ett karaktersdrag hos Forssell var ej allenast den största ihärdighet, utan äfven en ambition, som ej lemnade något öfrigt att önska.

Emedlertid hade ryktet härom spridt sig öfver hela Amsterdam och slutligen hunnit till konung Ludvigs öron. Denne, som nästan med motvilja af sin bror, Napoleon, mottagit Hollands krona, var ganska enkel och anspråkslös, samt sökte på allt sätt, då han ej kunnat undvika denna upphöjelse, som så väsendtligt ingick i broderns politik, att åtminstone, så mycket i hans förmåga stod, gynna ej allenast handeln, utan äfven de fria konsterne.

En vacker dag, mot slutet af år 1806, mottog derför Forssell, som nu, i följe af sitt stigande rykte, fått en mängd elever, ett bud från slottet med tillsägelse att på viss dag och timma infinna sig hos Hans Majestät och Forssell, väl förundrad deröfver,

men kännande att hans samvete ej hade något att förebrå honom, beslöt att efterkomma uppmaningen.

På bestämd timma och stund infann han sig derföre i palatset, hvartill det praktfulla stadshuset i Amsterdam blifvit omdöpt och infördes nästan omedelbart i konungens kabinett. Denne befann sig ensam, sittande framför eldbrasan, emedan det var sträng vinter ute. Visserligen kunde Forssell, då han infördes, ej hindra sitt hjerta ifrån att klappa litet fortare än vanligt, men han sansade sig snart, då han hörde konungens vänliga tilltal.

Denne var i sin bästa ålder, knappast fyllda 28 år, med ett allvarligt, men dock godhetsfullt utseende. "Tag en stol och sitt ned, Forssell," började han med godlynnt leende. I början ville väl den unge artisten undanbedja sig detta i hans tycke alltför nedlåtande steg, men på konungens förnyade uppmaning satte han sig slutligen.

"Med största tillfredsställelse," fortfor konungen, "har jag förnummit att ni, ehuru så ung, förenar ovanlig ihärdighet med en brinnande håg för konsten och det nya sigill ni graverat åt denna min residensstad är det vackraste bevis derpå."

"Den senare egenskapen, håg för konsten, kan jag åtminstone smickra mig med att ega, derom vågar jag försäkra Ers Majestät," svarade Forssell, "ty ingen, skulle jag tro, har någonsin haft eller har större åstundan att bli en verklig konstnär än jag, men dertill fordras, Gud bättre, ännu mycket."

"Det fägnar mig att höra er tala så," återtog konungen, "och bevisa att jag ej bedragit mig på er, ty blott verkliga artister, det vill säga de som ej med någon biafsigt, utan endast af sann kallelse och kärlek omfatta konsten, tala, handla och känna så. Hör nu min plan, en plan som ännu ligger i sin linda och jag derför endast meddelat ganska få, men som jag hoppas äfven i konstnärligt hänseende skall höja Amsterdam till samma punkt som fordom flera andra städer här i vår närhet, till exempel Brügge och Antverpen. Jag

har, med ett ord, ämnat stifta en konstakademi, hvad säger ni derom?"

"Huru kan jag, artist till själ och hjerta, annat än på det högsta loforda denna Ers Majestäts afsigt. Hvilken glans hafva icke bröderne Van Eyk, en Hemling och ännu senare en Rembrandt, en Rubens, en Van Dyk spridt öfver denna lilla vrå af Europa, en glans, som kastat sitt återsken öfver hela den kända verlden, otaliga andra stora konstnärer att förtiga, hvilka skulle nästan hvar som helst ansetts höra till de förnämsta förmågorna, hade icke de nämnda varit stjernor af första ordningen. Välj män, Ers Majestät, hvilka äro verkliga konstnärer, det vill säga förena vilja med förmåga, båda förenade, och Ers Majestät skall snart se sin nya akademi uppblomstra och ställa sig i bredd med de förnämsta i vår verldsdel."

"Bra, bra, men hvad menar ni, Forssell, egentligen med uttrycket förena vilja med förmåga?"

"Dermed menar jag, Ers Majestät, sådane personer som dels af naturen äro skapade till artister, såsom till exempel en målare, hvilken med största lätthet på duken utkastar värdefulla kompositioner, men ännu vid sin början, troende sig stå på konstens högsta ståndpunkt, icke mera genom studier söker fullkomna sig, dels sådane som, då de genom sin sträfvan hunnit ett lärarekall, en professorsstol, tro sig hafva gjort nog och somna på sina lagrar."

"Forssell, ni är en framtidsman och uttalar hvad jag länge tänkt. Nå väl, jag utnämner er till en af mina konstpensjonärer med 1,000 floriners årligt underhåll. Res till Paris, fullkomna er under de skickligaste mästares ledning i er konst och återvänd sedan efter några år hit för att med heder bekläda en ledamotsplats i min nybildade akademi. Nu, Gud vare med er, på er kan jag räkna, det vet jag."

"I lif och död, Ers Majestät; mottag försäkran om min oskrymtade, innerliga tacksamhet. Ers Majestät har gjort en större välgerning än han sjelf trodde, ty nu kan jag ej allenast hafva hopp om att genom

min konstfärdighet tillvinna mig mina medborgares aktning, utan derjemte se min familjs bestånd betryggadt."

"Är ni gift?"

"Ja, Ers Majestät, sedan 2 år tillbaka med den som alltid varit och ännu är mitt ideal i qvinnoväg."

"Så mycket bättre, familjelifvet är alltid fördelaktigt för en ung man, ty då behöfver han ej utom hus söka en mängd förströelser, som annars ofördelaktigt inverka på mångens förmögenhetsomständigheter och helsa."

"Jag hoppas med tillförsigt att Ers Majestät, vid min återkomst, ej skall hafva slösat sina välmeningar på en otacksam och okunnig."

"Detta hoppas jag ej allenast, derom är jag öfvertygad. Farväl, Forssell."

Och Forssell, oaktadt snart sagdt uppammad i republikanska idéer, bugade sig denna gången djupare än han någonsin förut gjort, ty han såg ej allenast en ädel man, en konsternas beskyddare framför sig, utan äfven en herrskare, hvars hela sträfvan var att, äfven med fruktan att förtörna sin broder, kejsaren af Frankrike, den mäktigaste mannen då för tiden i Europa, söka befrämja det lands fördelar, hvars krona han genom denne samme broders maktspråk förvärfvat.

VII.

Konstpensionären.

Hvem var nu gladare än Forssell. Utom sig af glädje sprang han hem, omfamnade sin hustru vildt och omtalade i få ord för henne sin lycka, men han som annars så gerna trifdes hemma vid sitt arbetsbord, kunde nu ej längre dväljas mellan fyra väggar.

Han måste ut, ut i fria luften för att under himlens öppna hvalf kunna andas ut, kunna tacka sin skapare för all den godhet hvarmed han öfverhopade honom.

Alla hans drömmar om utmärkelse och ära skulle nu gå i fullbordan. Han kunde hädanefter med hela sin själs kraft egna sig åt konsten, ej blott åt denna inskränkta del deraf, sigillgravyren, nej, han beslöt nu att bli gravör i ordets ädlaste, vidsträcktaste betydelse. Hade han nu icke medel, en ofantlig summa, hela 1,000 floriner om året och kunde han icke nu, med så stora tillgångar, uteslutande öfverlemna sig åt konsten, behöfde icke genom undervisning förvärfva sitt dagliga bröd, icke mera försätta sin tid, den dyrbara tid som fordrades för att sjelf kunna lära.

Då han slutligen kom hem om aftonen till sin öfver hans dröjsmål högst oroliga maka visste han icke huru långt han hade varit, han visste blott att han sett gräs, träd och himmel, han kände sig endast ytterst trött och kastade sig derför på sängen, men hvad aldrig förr händt honom, öfvermåttet af glädje betog honom all sömn. Först då dagen redan grydde utgjöt sömnens gud sin vallmo öfver hans ögonlock.

Han hade måhända sofvit en timma, då en knackning på dörren åter väckte honom. I största hast kastade han kläderna på sig och öppnade. Det var ett bud från konungen, som medförde hans fullmakt och första qvartalet af hans pension, men tillika det dunderslag att han önskade det Forssell, om möjligt, kunde arrangera så att inom 8 dagar vara på väg till sin nya bestämmelseort.

Hvad var nu att göra? Visserligen längtade Forssell efter det ögonblick, då han skulle få egna sig åt snart sagdt en ny verksamhet, men så snart? Han talade vid sin Sophie härom och oagtadt det kostade mycket på henne att skiljas vid sina anhöriga och vid deras barns graf, ty en dödfödd dotter hade hon under detta första år af deras äktenskap skänkt sin man, svarade dock hon, den rädda qvinnan, utan att betänka sig: ”dit ditt öde leder följer jag både, det vet

du, af böjelse och pligt.” Ett hastigt beslut måste fattas. De sålde nu på auktion hela sitt lösörebo och då åttonde dagen efter denna förstnämnda tilldragelse randades suto de båda makarne redan i vagnen på resa till Paris.

Dit ankommen öppnades nu för Forssell snart sagdt en helt annan verld. Det första han företog var att underrätta sig om hvilken ansågs såsom Frankrikes störste gravör och då man med en mun för honom uppgaf Berwick, vände Forssell sig till honom, sade honom uppriktigt att han hittills till större delen sysselsatt sig med sigillgravyren, men bad honom nu leda sig vid inlärandet af den svårare konsten att bli en verklig gravör, som kunde, med ett ord, genom sin grafstickel återgifva store mästares arbeten och derigenom sprida deras kännedom öfver verlden.

Berwick behandlade honom först med temlig likgiltighet, men sedan han, på efterfrågan, fått se aftryck af flere föregående arbeten i sigillväg och Forssell, under hans ögon, aflagt ett prof af sin redan vunna konstfärdighet, tillät Berwick honom få undervisning ett par timmar i veckan för det då för tiden oerhördt dyra priset af 1 louisd’or i månaden.

Detta varade nu i 2 år, under hvilka Forssell, utom de högst märkliga framsteg han gjorde i sin konst, hade lyckan ej allenast göra bekantskap med denna periods utmärktaste artister, en Gérard, Girodet, David m. fl., utan äfven vinna deras odelade vänskap. Flere lärde såsom tysken Cramer och den store orientalisten Renaud de S:t Jean d’Angely, hörde till hans intimare umgängeskrets.

Det första arbete af Forssell, som blef tillgängligt för allmänheten var: *têtes caractéristiques tirées des principaux tableaux du musée de France* (karakteristiska hufvuden, hemtade från de förnämsta taflor i Franska Museum), men sedan kommo allt flere, hvaraf det sista alltid väckte största uppmärksamheten. Sitt första verkliga rykte vann han dock genom en större komposition af honom sjelf för en öfversättning af

Dantes helvete, och hvarom tidningspressen talade med största loford.

Berwick, hvilken hittills omfattat den unge svensken med nästan faderlig godhet och snarare bemött honom såsom vän än mästare, då han såg hans outtröttliga och brinnande kärlek för konsten, lät nu sitt hjerta, vid Forssells stigande rykte, intagas af en låg känsla, afund. Med hvarje nytt arbete af Forssells hand kände han sin afund växa och då Forssell, vid slutet af dessa 2 åren, fulländade Fénélons porträtt, ett litet mästerstycke i gravyrväg, kände hans harm inga gränser.

Då Forssell derför, glädtig som han af naturen var, med strålande panna kom fram till Berwick för att visa honom första aftrycket af detta porträtt och erhålla hans omdöme derom, kunde denne vid första ögonkastet på den mästerligt utförda gravyren och hvarutaf aftrycket var lika lyckadt, ej längre återhålla sin harm, utan utbrast: "är det för att håna mig, som ni längre går hos mig som elev. Från denna dag är ni skild från mig, ty," tillade han, "jag har ej längre något att lära er."

Lyckligtvis för Forssell skedde detta utbrott i närvaro af en mängd Berwicks andra lärjungar, hvilka visserligen fullkomligt gillade det sista uttrycket, men så mycket mindre Berwicks anledning dertill. Beherrskande sitt af denna orättvisa uppretade sinne, sökte Forssell i godo blidka den oaktadt sin hetsighet af honom högt vördade mannen, men då denne visade sig orubblig och oupphörligt fortfor i sitt yttrande, *Monsieur, je n'ai rien de plus à Vous enseigner*, lemnade han med saknad en man, hos hvilken han gjort sådane jettesteg för fulländandet af sin konst.

VIII.

Louvregalleriet.

Från denna dag, så minnesvärd i Forssells lefnad, daterade sig en ny period af hans konstnärsutveckling. Han stod nu ensam, men likväl såsom mästare på egen botten och detta bevisade han genom att gravera Ducis porträtt. Denne var en vid denna tid mycket populär litteratör, poet att börja med, men som sedan öfvergick till dramaturg, och såsom sådan skördade sina flesta lagrar, samt sedan 1772 medlem af franska akademien i ledigheten efter Voltaire.

Som det för tillfället var vinter och Ducis var klädd i en stor tulubb, visste Forssell icke allenast framställa hans feta, jovialiska ansigte i den fördelaktigaste dager, utan tillika med så fin och lätt grafstickel återge den rika pelskragen på nämnde tulubb, att publiken helsade detta porträtt med allmän förtjusning. Nu strömmade elever till från alla håll, ja, till och med fordne kamrater, sådane som förut gjort sig en ära utaf att blifva handledde af Berwick.

Forssells triumf tycktes nu fullständig, men han sjelf längtade endast till Rom för att, om möjtigt, ännu ytterligare fullända sig i sin konst och stod just på väg att verkligen begifva sig dit, då ett hårdt ekonomiskt slag träffade honom.

Hittills hade han regelbundet från Holland fått uppbära sin pension och konung Ludvig hade flera gånger under dessa åren, så väl genom sin minister, som genom ett handbref visat honom sin tillfredsställelse öfver hans ovanliga framsteg, då alla dessa så glänsande framtidsutsigter inom ett ögonblick uppgingo i rök.

Ludvig Napoleon hade, såsom vi i sjette kapitlet antydt, följdriktigt utfört sitt beslut vid uppstigandet

på Hollands thron, att icke tillåta det nya riket endast bli en vasallstat under Frankrike samt att äfven mot detta rikes intresse befrämja Hollands fördelar. Som han utgick från den åsigt att göra Holland till ett af de mest betydande riken i merkantilt hänseende, något hvartill dess läge liksom inbjöd det, förminskade han landtarméen äfvensom flottan, förvandlade krigsfartyg till koopvaerdifartyg och marinsoldaterne till matroser på fredliga handelsskepp.

Nu förgrymmades Napoleon, hvilken detta föreföll snart sagdt såsom ett helgerån, och gjorde i vredesmod Ludvig de bittraste förebråelser för det han "afväpnat hela skaror marinsoldater och desorganiserat arméen, så att Holland nu befann sig utan både landt- och sjömakt, alldeles som om köpmännens magasiner, handlande, handelsexpediter och sådane voro i stånd att konsolidera makten."

Men ännu hade ej missämjan mellan den herrsklystne och den rättänkande brodern hunnit sin höjd. Ludvig, endast åsyftande sitt nya fosterlands fördelar, afslutade ett förbund med England, upphäfde, hvad Holland beträffade, den blockad, som Frankrike, i följd af det så kallade kontinentalsystemet såsom en lag ålagt Holland mot England, samt lät de amerikanska skepp, som blifvit förvisade ur franska hamnar, lugnt gå till ankars i de holländska.

Kölden bröderne emellan förvandlades snart sagdt till hat, åtminstone från Napoleons sida. Åskan hade förut på afstånd låtit höra sig, nu nalkades den allt mer och mer. I en dundrande note fordrade Frankrike att all handelsförbindelse mellan England och Holland genast skulle afbrytas, att det senare riket skulle uppsätta en flotta af 40 linieskepp, 7 fregatter och lika många briggar, likaledes en landtarmée af 25,000 man och slutligen upphäfva alla adliga privilegier, som stredo mot konstitutionen. I ett handbref till konung Ludvig fordrade Napoleon derjemte att han obetingadt skulle foga sig efter hans vilja och Frankrikes intressen.

Ludvig svarade dels med ett handbref, hvaruti han föreställde brodern att han uttryckligen, då han mottog Hollands krona af hans händer, förbehållit sig att icke bli vasall under sin broder samt hade ytterligare det mod att officielt protestera mot dessa fordringar, såsom ledande till Hollands omedelbara förderf.

Nu slog blixten ned, en krigsförklaring utfärdades från Frankrikes sida och en fransk här under hertigens af Reggio, marskalk Oudinots anförande inbröt öfver Hollands gränser. Utan tvekan tog då Ludvig det steg han länge förutsett såsom det enda möjliga att rädda sin ära, det att frivilligt nedstiga från thronen.

I en proklamation af den 3 Juli 1810 förklarade han att, som han ej såg sig kunna uträtta något vidare till fördel för Holland, utan tvertom ansåg sig utgöra enda hindret för sin höge broders välvilliga tänkesätt mot detta rike, nedlade han kronan till förmån för sin äldste son, under hvars minderårighet hans gemål, drottning Hortense, enligt konstitutionens föreskrift, skulle föra regeringen.

Sedan han ytterligare i ett rörande tal tagit afsked af sina undersåter, begaf han sig förklädd samt under titel af grefve de Saint Leu, genom konungens af Westfalen, sin broders stater, först till Teplitz för att begagna baden samt derefter till Grätz i Österrike, der han bosatte sig.

Dessa underrättelser, af allmän vigt för Europa, inverkade äfven störande på många individers öden och bland annat på Forssells. Genom konung Ludvigs frivilliga afträdande från skådeplatsen var det ej allenast slut med alla lysande planer för framtiden utan äfven med hans enda bestämda penningeremisser såsom konstpensionär och han måste derföre i första rummet uppgifva sin plan att resa till Rom. Till all lycka var hans rykte numera så stadgadt att han genom en mängd elever kunde hafva sin måttliga, om ej just rikliga utkomst.

Någon tid förut hade Forssell på ett eget sätt gjort en bekantskap och hvaraf inverkan en längre följd af år skulle göra sig gällande. Forssell brukade ofta på lediga stunder gå in på ett kaffehus för att genom läsandet af tidningar följa med dagens politiska tilldragelser. Med det kaffehus, café de la Paix kalladt, han vanligen plägade besöka var då för tiden förenadt ett lånbibliothek och ofta såg han der en liten man i grå, melerad öfverrock, men med skarpt markeradt ansigte och bruna, blixtrande ögon.

En gång, då denne stod på en hög stege för att leta efter en bok, vände han sig till Forssell och frågade: "min herre, liksom jag tyckes ni här vara en gammal kund; skulle ej herrn kunna säga om den och den boken finnes här i bibliotheket?" Han nämnde härvid en bok i krigsvetenskapen, som förirrat sig hit, och Forssell kunde af en händelse gifva honom upplysning derom. Ett samtal uppstod nu dem emellan och Forssell fann mannen högst intressant. Då han gått frågade Forssell hvem han var och fick då till sin stora förundran höra att det var Carnot.

Några ord serskildt torde det tillåtas oss att yttra om denne märkvärdige man. Född 1755 inträdde han 1769 uti ingeniörsbildningsanstalten i Paris. 2 år senare löjtnant, avancerade han 1783 till kapten i genikorpsen. Utur prinsens af Condé hand erhöll han akademiens i Dijon pris för det bästa loftalet öfver Vauban, men förgäfves sökte prins Henrik af Preussen att vinna den unge, talangfulle mannen för sitt land, med stoiskt lugn afslog han alla sådane anbud.

Då revolutionen utbröt slöt han sig till densamma och blef 1791 för departementet Pas de Calais vald till deputerad i nationalförsamlingen, hvarifrån han följande året öfvergick till medlem i nationalkonventet. Men efter bragder törstade hans själ. Sänd till Rhenarméen, till Pyreneerne och slutligen till venstra flygeln af nordarméen, intog han Furnes med storm, stridande i spetsen för de sina, som en simpel krigare.

Men snart var ögonblicket kommet, då han skulle uppfylla sin vigtigaste bestämmelse. Inträdande 1793 i välfärdsutskottet bekom han högsta ledningen af krigsdepartementet och förtjenade då det uttryck man fällt om honom att Carnot organiserade segern. Det var han som uppgjorde den förträffliga planen till fälttåget 1794 och genom sin kallblodighet och erfarenhet segrade han i slaget vid Vatigny, den 16 Oktober 1793, och hvilket redan kunde anses såsom förloradt.

Dock ej allenast som krigare, äfven som menniska segrade han. Ehuru skärande tänderne måste dock Robespierres och Dantons blodtörst vika för den oumbärlige mannens straffande allvar. I nationalkonventet, uti spetsen för hvilket han 2 gånger stod såsom president, samt således beherrskade Frankrike, slungade han alla mot honom försökta anklagelser segrande tillbaka på sina anklagares hufvuden, utverkade att Vendée blef behandladt såsom endast missledt, för hvilket förlåtelse och glömska skulle stå öppet och förmådde derigenom 1795 Charette till afslutande af fred.

Förnämligast Carnots verk var grundläggandet af Polyteckniska Skolan i Paris. Vald till en af de 5 direktorerne förestod han någon tid jemte Rewbell utrikes departementet, men beträdde åter den militäriska banan och blef snart ånyo själen i Frankrikes alla krigiska företag. Han framdrog Bonaparte till öfverbefälhafvare för italienska arméen och blef hans rådgifvare.

Men Carnot, ehuru Frankrikes Mars, stod dock i spetsen för dem som äskade fred. Detta utsatte honom för förföljelse af krigspartiet, förnämligast af triumvirerne Barras, Rewbell och Lareveillère. Då den 18 Fructidor 1797 beröfvade triumviratets motståndare friheten, undgick Carnot endast genom flykten samma öde. Han begaf sig då genom Schweitz till Augsburg, der han tills vidare qvarstannade under namn af Iacquier.

Efter den betydelsefulla 18 Brumaire (9 November 1799) jemte de öfrige landsflyktige återkallad af

förste konsuln, erhöll Carnot genast direktionen öfver krigsmaterielen och efterträdde i Maj 1800 Berthier i egenskap af krigsminister. Dock märkte han knappast Bonapartes antirepublikanska sträfvanden, förrän han begärde sitt afsked och efter få månader flyttade med sin familj till Saint Omer. Den 9 Mars 1802 blef emedlertid Carnot af senaten vald till medlem af tribunalet och ehuru han var den ende, som hade mod att rösta emot Bonapartes upphöjande på den ärftliga kejsarthronen, underkastade han sig likväl med resignation och trohet detta steg, då det blifvit förklaradt såsom lag.

Det var ungefär vid denna tidpunkt Forssell gjorde hans bekantskap och med det lätta umgängessätt, det djup och den känsla, som utmärkte Forssells föredrag och hans hela väsende, var det ej underligt om den enkle Carnot fästade sig vid den utmärkte artisten och denne ännu mer om möjligt vid honom, ja, med sådan styrka att Forssell, ännu i sena ålderdomen, knappast med sådan förtjusning omtalade någon af alla dem han lärt känna, som general Carnot, en tillgifvenhet som också skulle komma att inverka på hans kommande öden, ja, föra honom i lifsfara, såsom vi längre fram få erfara.

En dag, vid pass ett år innan Ludvid nedsteg från thronen, satt Forssell i Louvregalleriet liksom många andra utmärkte konstnärer på lediga stunder sysselsatt med att i lavure kopiera ett af de store mästarnes arbeten, då han till sin stora häpnad såg Napoleon bredvid sig, såsom vanligt i den grå öfverrocken öfver den gröna jägaruniformen. Han hade alldeles ensam kommit från den sida af Tuilerierne, som står i samband med Louvregalleriet.

Då Forssell, ytterst öfverraskad, ville uppstiga, lade kejsaren handen på hans axel och sade med den milda nedlåtenhet, som klädde honom så väl och tillvann honom allas hjertan: *ne vous dérangez pas, monsieur Forsél. Je vous connais, vous êtes un artiste habile,*

très habile. (Sitt stilla, herr Forssell. Jag känner er, ni är en skicklig, ganska skicklig konstnär.)

En egenhet hos fransmännen få vi i parenthes nämna, att sällan rätt kunna uttala andra nationers namn och som tillika uttalet af sista stafvelsen i Forssellska namnet: sell icke öfverensstämmer med karakteren af franska språket, måste den vika för den rent fransyska ändelsen sél.

Och nu började kejsaren tala med honom om hans konst och lemnade honom efter en lång stund alldeles förtjust af hans person, för att vända sig till någon annan kopierande artist. Följden af detta samtal var att Forssell fick beställning ej allenast att gravera porträtter af flere bland riddarne från denne nye konung Artus runda bord, utan äfven af herrskaren sjelf, hvilket han också con amore utförde.

Om man sammanställer detta med hvad vi förut berättat om en af Napoleons hjeltemodigaste motståndare, Carnot, är det eget att tänka sig, att, ehuru så kontrasterande som dessa båda store män, den ena enkel och anspråkslös, den andre ärelysten och befallande, den ene orygglig republikan, den andre vid denna tidpunkt oinskränkt herrskare, båda dock förenade sig att hylla konsten och personligheten i Forssells person, och likså med honom, att han, ett snille i sin genre, just derföre ej så mycket värderade menniskor efter deras politiska färg, som efter det djup i tanken, den känslighet i hjertat de ådagalade.

IX.

Frukosten hos Murat.

Bland de många företräden en utmärkt konstnär i Frankrike vid denna tid åtnjöt var att bemötas så-

som jemlike af de förnämste personer i staten, synnerligast af dem, som intresserade sig för någon gren af de sköna konsterne. Mycket bidrog dertill den republikanska uppfostran de fleste af dessa fått, mycket äfven den verkliga kärlek för konsten många af dem närde.

Bland dessa meçenater utmärkte sig dock framför andra tvenne af Napoleons förnämsta paladiner, Murat och Soult. Låtom oss, innan vi öfvergå till hufvudföremålet för detta kapitel, kasta en blick på båda dessa personligheter, hvilka hvar för sig förtjenade en detaljerad biografi och vi skola finna vår möda belönad, jag är öfvertygad derom.

Son af en värdshusvärd i Labastide-Fortinière uti departementet Lot et Garonne lyckades det Murat genom en adlig familjs beskydd att bli upptagen först uti gymnasium i Cahors samt sedermera uti seminarium i Toulouse, der han skulle bildas för det andliga ståndet. Han hade redan hunnit till under-diakon och kallades abbé Murat, men detta öfverensstämde ej det ringaste med hans anlag och för ett obetydligt felsteg blef han återsänd till sin by. Han var nu någon tid kypare hos sin fader, men då tolfte jägarregementet händelsevis marscherade genom byn tog han värfning som nummerkarl, men är inom ett halft år qvartermästare. För ett disciplinarfel blef han emedlertid bortjagad från regementet liksom förut från seminarium och hans militäriska bana tycktes således slutad vid 20 års ålder.

Men han misströstar icke. Ehuru ånyo kypare, ty på annat vilkor ville ej fadern återtaga honom, lyckades han dock att, då Ludvig XVI:s konstitutionella garde upprättades, för sin vackra figur få inträde deruti. För att bege sig till Paris lemnade han då sin hemort i sällskap med en kamrat, hvilken skulle, liksom han, intaga ett lysande rum i krigets annaler, det var Bessières, som skulle bli marskalk, liksom Murat, men som likväl ej skulle hinna högre än till

hertig af Istrien, då den senare skulle sluta såsom konung af Neapel.

Kort efter sin ankomst till Paris lemnade Murat också gardet, för att såsom underlöjtnant ingå på hästjägarne och nu först började hans jettelika lycka att le emot honom, ty inom ett år från denna dag var han öfverstlöjtnant. Men så var han nu äfven en ursinnig republikan, hvilken gick så långt i tillgifvenhet för de jakobinska grundsatserne att han anhöll att få förändra sitt namn från Murat till Marat. Till hans lycka störtades i detsamma skräckregeringen, så att han undslapp att bära ett namn, som annars skulle varit ett ständigt minne af hans ungdomsförvillelser.

Då Bonaparte erhöll befälet öfver italienska arméen, gjorde han, som i fråga om militärisk duglighet hade ett ypperligt väderkorn, Murat till sin adjutant och sedan denne såsom kavalleri-officer aflagt lysande prof på mod, ledsagade han Bonaparte till Egypten, hvarefter han, sedan han genom sin tapperhet vid Abukir afgjort segern öfver turkarne, derifrån återvände såsom divisionsgeneral.

Det var han som den 18 Brumaire fördref lagstiftande församlingen ur salen vid S:t Cloud och år 1800 förmälde han sig med Bonapartes yngsta syster Caroline, hvarigenom han ännu trängre förband sitt öde med denne son af sin tid. Under hans befäl stod han i slaget vid Marengo och erhöll vid detta tillfälle en hederssabel, men hvad som mera var, af sin öfverbefälhafvares mun benämningen den tappraste bland de tappre (*le brave des braves*), en benämning så sann att, ehuru den tillika kom från hans svåger, detta dock fullkomligt underskrefs af allmänna meningen och aldrig jäfvades under loppet af hans hela lefnad.

Då Napoleon uppsteg på kejsarthronen blef Murat en af rikets marskalkar samt kort derpå kejserlig prins och storamiral. Under fälttåget mot Österrike 1805 intågade han uti Wien i spetsen för franska arméen, hvarför Napoleon belönade honom med storhertigdömet Cleve och Berg. 1806 deltog han med lika utmärkelse

i kriget mot Ryssland och Preussen och det är under den korta hvilan derefter i Paris vi återfinna honom.

Soult åter var en personlighet af helt annat skrot och korn, ehuru de båda sammanstämde i kärlek för de fria konsterne, då deras egentliga lefnadsyrke lemnade dem ledighet dertill. I stället att blindt störta sig in i fiendens tätaste leder, lik hvarje af gemenskapen, och hvarigenom Murat i så hög grad tillvann sig soldaternas kärlek, var denne en djup taktikus, som genom sina lärda manövrer gjorde sig en ära af att förvilla fienden eller derigenom oförsedt kunna öfverfalla och tillintetgöra honom.

Två år yngre än Murat inträdde han vid 16 års ålder såsom volontär i ett kongligt infanteriregemente. Han blef nu efter hvartannat sergeant, underlöjtnant, kapten, major, bataljonschef och slutligen öfverste, sedan han som så mången annan omfattat revolutionens sak samt tjenat under generalerne Luckner, Custines, Hoche, Lefebvre och Iourdan. År 1793 utmärkte han sig i bataljen vid Oberfelsheim samt senare vid Kaiserslautern och Weissenburg. Nu blef han skickad till Pfalz såsom chef för Lefebvres generalstab. I slaget vid Fleurus vek ardennerdivisionen i oordning tillbaka och blottställde derigenom arméens högra flygel. Öfverste Soult kastade sig då emot de flyktande, lyckades samla dem och återförde dem i striden.

År 1794 utnämnd till brigadgeneral utmärkte han sig flera gånger vid öfvergångarne af Rhen samt i slagen vid Altenkirchen, Lahn, Friedberg, Ostrach m. fl. Sedan han 1799 blifvit divisionsgeneral, deltog han uti fälttåget i Schweitz under Massena, levererade slagtningarne vid Altorf, S:t Gotthard och Winterthur samt bidrog betydligt till segern vid Zürich den 25 och 26 September öfver österrikare och ryssar. Derefter gick han äfven med Massena år 1800 öfver till Italien, der han anförde högra flygeln, försvarade Genua och skördade oförvissneliga lagrar vid Mascharola, Sasello, Ponte Ivrea och på berget Hermetto,

der han två gånger blef sårad. I trots af franska härens hungersnöd och brist på patroner, tillbakavisade han all uppfordran att gifva sig och företog, ständigt fäktande, återtåget, till dess han, ånyo sårad, föll i fiendens händer.

Efter att omsider hafva blifvit utlöst och återvändt till Frankrike, undertryckte han, såsom öfverbefälhafvare i Piemont, de dervarande oroligheterne, blef, vid afslutandet af freden i Amiens, generalöfverste för konsulargardet och erhöll, efter fredsbrottet, kommandot öfver lägret vid Boulogne. År 1805, således vid 36 års ålder, erhöll han marskalksstafven och i slutet af samma år anförde han en korps af stora arméen i Tyskland, öfvergick den 26 Oktober Rhen vid Speier, inträngde i Schwaben, var den 9 November i Augsburg, intog den 14 Memmingen, kringrände Ulm, slog den 16 i samma månad ryssarne och anförde den 2 December högra flygeln i slaget vid Austerlitz, der han genom intagandet af de närbelägna höjderne afgjorde den vigtiga segern, så att Napoleon på sjelfva valplatsen sade till honom de smickrande orden: marskalk, ni är den förste krigare i Europa i fråga om manövern.

Men både före och efter utmärkte han sig äfven för sitt personliga mod, då sådant var af nöden. Så i slaget vid Jena, den 14 Oktober 1806, der han kommenderade högra flygeln, gjorde han ett förtvifladt anfall mot fiendens center och bemäktigade sig en lund, hvars besittning betydligt bidrog till slagtningens vinst. Härpå förföljde han flyktingarne ända till Lybeck, öppnade i samband med Bernadotte portarne till denna stad och förintade härigenom de sista lemningarne af preussiska hären.

I polska fälttåget förde han derpå befälet öfver fjerde arméкorpsen, deltog den 26 December i slaget vid Pultusk, tog, den 3 Februari 1807, den af 12 bataljoner försvarade bryggan vid Bergfrieder, fäktade den 6 Juni vid Eylau, slog den 8 general Kaminski, deltog den 12 i slaget vid Heilsberg och bragte den

16 i samma månad Königsberg i sitt våld. Efter freden i Tilsit fick han slutligen återvända, men då såsom hertig af Dalmatien.

När Forssell således i slutet af 1807 sammanträffade med honom på frukosten hos Murat, hade han väl ännu icke beträdt Spaniens jord, men detta skulle dock ske följande år och det var under detta mångåriga krig han ur städer och kloster, bland annat krigsbyte, hopsamlade de taflor, som vid hans död bildade det rikaste galleri af spanska mästare någon i Europa kunde berömma sig af att ega.

Forssell förundrade sig icke öfver den bjudning till frukost han i slutet af Oktober nämnde år emottog från storhertigen af Berg, ty denne hade flera gånger förr dels kallat honom till sig för att rådföra sig med honom öfver inköpet af taflor, då Forssell tillika vetat förvärfva sig stort rykte såsom kännare, dels besökt Forssell i hans atelier.

Det var en herrlig, torr höstdag, en af dessa dagar, då sommaren tyckes ännu en gång vilja säga ett rörande farväl åt naturen, som Forssell, efter den tidens oundgängliga mod klädd i knäbyxor samt strumpor och skor, tog den första kabriolett han påträffade för att bege sig till det palats storhertigen bebodde.

Sedan han blifvit insläppt af den med silfverbeslagen staf och med guldsmyckadt paradlivré försedde portvakten, fördes han af en annan betjent uppför den breda, med hvita marmorstoder sirade trappan först i en försal, der toiletten något ordnades, samt derefter direkte in i en matsal, hvars hågkomst ännu efter ett halft sekel glädde den gamle.

Något mera inbjudande, med mera comfort arrangeradt, trodde han sig under sin långa lefnad knappt hafva sedt. Det långa bordet, dignande af rätter, strålade i middagssolens sken af silfver och kristaller, hvaremellan grönt och blommor uppfriskade ögat så väl genom sin vällukt, som mångfald af färger. De platåer man såg här och hvar på bordet voro verkliga konstverk. Figurinerne derpå, dels i silfver, dels för-

gyllde, voro ordentliga mästerstycken i sitt slag, förfärdigade af den tidens störste artister i denna väg och dels föreställande smakfullt draperade gudomligheter ur mythologien, dels hela grupper, lånade ur densamma.

Värden sjelf mottog sina gäster hjertligt, utan att visa minsta nedlåtenhet. I stället för att Murat, som man vanligtvis ser honom framställd på taflor från denna tid, i spetsen för sina kyirassierer alltid plägade bära en drägt glänsande af broderier, guldtoffsar och annan grannlåt samt en mössa prydd med panacher, en fantasidrägt, som Napoleon tillåtit sin fåfänge svåger bära, såg man honom nu endast iklädd en mörk pigesch, betäckt med snörmakeriarbete af samma färg samt hvita underkläder, men den högresta gestalten med det friska ansigtet och det mörka, lockiga håret tog sig nästan ännu bättre ut i denna drägt, än i den förra, som något för mycket påminde om en theaterkostym.

Så snart hertigen af Dalmatien samt alla de öfrige gästerne anländt, satta man sig genast till bordet. Till höger om sig hade värden nämnde hertig, sin gamle krigskamrat, till venster baron Bosio, franske bildhuggarnes Nestor, och sedan alla de andra, utan afseende på ålder eller rang. Der såg man David bredvid Gérard, David, som man med allt skäl kan säga hafva återställt smaken i den franska målareskolan, som målat Horatierne, en tafla som stadgade hans ryktbarhet och Sabinskornas bortröfvande, hvilken han offentligen exponerade mot en afgift af 36 sous personen och som ensamt tillskyndade honom en inkomst af 60,000 livres. Napoleon utnämnde honom också vid 30 års ålder till sin förste hofmålare, sedan David på en kolossal tafla framställt hans kejsarkröning.

Och Gérard, Davids bäste lärjunge, hvem känner ej denne nye Van Dyk, hvem känner ej hans Belisar, hans Ossian, Corinna, Amor och Psyche samt de 4 åldrarne eller i historisk väg Henrik IV:s intåg i Paris eller slaget vid Austerlitz, men han var en ej mindre

lycklig porträttmålare, hvarom bäst vittnar den omständighet att han för hvarje porträtt i naturlig storlek af Napoleonska familjen utaf kejsaren erhöll 30,000 francs.

Midtemot David och Gérard syntes vid detta bord Girodet och Guérin, hvilka i namnkunnighet kunde mäta sig med de båda förstnämnde. Bland de mest kända af Girodets taflor äro troligen hans Syndaflod samt Attala efter Chateaubriands berättelse af samma namn och hvilka numera utgöra prydnader i Louvregalleriet, men icke mindre berömdt är "Upproret i Cairo" af samme mästare äfvensom den målning, hvilken just i de dagar, då denna frukost försiggick stod på hans staffli, föreställande Napoleon, då han mottager nycklarne till Wien, en bland de utmärktaste kompositioner af Girodets hand.

Bredvid honom satt, såsom vi nämnt, den blygsamme Guérin, den store konstnären, men som var till den grad blyg och omedveten af sitt eget värde att han, då han inkom i ett något talrikare sällskap, alltid uppsökte det mörkaste och minst bemärkta hörnet af rummet. Liksom i hela hans varelse rådde äfven, märkligt nog, i alla hans arbeten ett ljuft svårmod blandadt med ett lugnt allvar. Det första arbete, hvarigenom han utmärkte sig var Æskulaps offer, men icke mindre förträfflig, ehuru långt mera känd är dock hans Dido och Æneas. Då vi se honom vid denna frukost var han, oaktadt all sin modesti, nyligen utnämnd till direktör för franska målarakademien i Rom.

Efter Guérin kom Forssell och på hans andra sida slutligen Gros, också en lärjunge af David. Vid denna tid var han måhända den berömdaste af Frankrikes bataljmålare, hvaribland bataljerne vid Abukir och Eylau troligen intogo främsta rummet, men andra historiska ämnen hade han äfven behandlat med ej mindre mästerskap, såsom framställningen af de pestsjuke i Jaffa eller Frans I:s och Carl V:s besök i abbotstiftet S:t Denis. Ehuru ryktbar denne man redan var, skulle han bli, om möjligt, ännu ryktbarare

genom utförandet af S:t Genovevas apotheos i dômen af Pantheon.

På det för hvar och en af de sköna konsterne en representant vid detta bord skulle finnas var äfven Talma en af gästerne. Hvem har ej hört Talma omtalas, denne den största tragiker på sin tid och hvilken utförde sina större roler, såsom Saïd i Voltaires Mahomet eller Brutus m. fl. med sådan brinnande ifver, sådan passion att den vanliga följden var ett par dagars feber. Men så trodde man sig äfven se den han föreställde förkroppsligad. Den högsta dramatiska njutning Forssell kände var att se honom i någon af hans stora roler, men han vågade dock sällan öfverlemna sig deråt, ty vanligtvis kunde han icke den natten få en blund i sina ögon; Talma eller rättare den han föreställde stod hela tiden för hans själs öga. Denne samme Talma var det äfven som på scenen lyckats afskaffa den allongeperuk m. m. alla grekiska och romerska hjeltar då buro samt i stället införa sann historisk kostym, något som misslyckats för hans store föregångare, en Clairon och en Lekain.

Och bland alla dessa celebriteter satt nu svensken Forssell, sjelf en celebritet sedan utgifvandet af Ducis porträtt och nu dessutom genom vänskap intimt lierad med flertalet bland dessa konstnärer af första ordningen inom Frankrike och således, på denna tid, verlden. Qvickheter korsade hvarandra å alla sidor och under den hjertligaste munterhet, men som dock aldrig öfverskred anständighetens gräns, slutades denna minnesvärda frukost, der man knappt märkte alla de delikatesser som vankades för den harmoni, som herrskade inom denna de fria konsternas areopag.

Så snart man stigit upp från bordet och kaffet med likör, eller, såsom det i Frankrike heter, "det lilla glaset" var intaget, tog storhertigen Forssell helt ogeneradt under armen, och, utan att bry sig om den närvarande hertigen eller någon annan af gästerne, förde han honom in i sitt tafvelgalleri, som gränsade intill matsalen. Här ledsagade han honom visst en

timmas tid omkring dels för att med honom njuta utaf gamla konstverk af obestridt värde, dels höra hans tankar om nyinköpta saker eller af Forssell mottaga råd om taflor, som voro honom erbjudna eller som han ämnade inköpa.

Snart hade emedlertid genom dubbeldörrarne, som Murat efter sig lemnat öppna, alla de andra inkommit och glädjen stod, som man säger, högt i tak, då ett bud från Napoleon med anmodan att värden sjelf skulle infinna sig hos honom, störde den. Alla skyndade nu att aflägsna sig, högst belåtna med sin dag. Då Forssell, vid några och 70 års ålder, berättade detta minne från hans skönaste dagar, tillade han med lätt förlåtlig stolthet: "eget var att af dessa 10 personer, som voro samlade vid denna frukost, allas namn skulle öfvergå till efterverlden, mitt måhända undantaget."

X.

Josephine och Marie Louise.

Hvar börja eller sluta, då det är fråga om denna förstnämnda personlighet. Otaliga pennor hafva varit i rörelse om henne, detta för sina skiftande öden så märkvärdiga fruntimmer, men alla författares uppgifter öfverensstämma deruti, att tilldela henne det amplaste beröm.

Var detta månne uteslutande för hennes skönhet. På intet vis, denna var icke af första ordningen, men det var för det behag, som låg utspridt öfver hela hennes väsen, för den oändliga, hela mensklighetens omfattande godhet, som låg nedlagd i hennes hjerta och som utstrålade derur, liksom utur alla porer.

Född på Martinique af franska föräldrar, blef hon, såsom sjelf af adlig härkomst och förmögen, vid

knappt fyllda 16 år, gift med en vicomte de Beauharnais, hvars föräldrar voro bosatte i Paris. Detta giftermål var dock olyckligt i anseende till hennes makes lättsinnighet. Oaktadt Josephine skänkt sin man tvenne barn, en son och en dotter, såg hon sig dock tvungen uppträda inför parlamentet, såsom anklagad af sin man för otrohet.

Efter längre tids förlopp och efter att ha varit utsatt för en mängd chikaner, blef Josephine slutligen på det amplaste frikänd af förenämnda högsta myndighet och hennes svärföräldrar voro då de första att lyckönska henne och från klostret, der hon efter gammal sedvänja såsom anklagad tillbragt sin tid, föra henne hem till sig. Genom denna parlamentets dom voro makarne emedlertid, väl ej för alltid skillde, ty detta har i Frankrike sina stora svårigheter, men dock så att de ej bodde under samma tak, hvarföre också fadern tilläts taga sonen under sin vård, och modern att uppfostra dottern.

Josephine återvände då till sina föräldrar på ön Martinique medhafvande sin lilla Hortense och detta var henne dock någon tröst, ehuru hennes hjerta äfven med sann moderskärlek längtade efter sonen, den lille Eugène.

Revolutionens stormar hade emedlertid utbredt sig i Frankrike och som den, hvilken hon, oaktadt alla kränkningar, ännu kallade sin make, öppet slutit sig till densamma samt nu tillika sansat sig och i glödande ord bad henne återvända till honom, kunde hon, som dock alltid älskat honom, ej motstå detta, utan beträdde för andra gången, år 1790, Frankrikes jord, för att icke mer lemna detta land. Fjorton år derefter var hon dess herrskarinna.

Men före denna tid skulle många och förskräckliga sorger hemsöka henne. Med lif och själ hade Alexandre de Beauharnais, såsom vi förut nämnt, kastat sig i revolutionens armar och uppsvingat sig ända till president i nationalförsamlingen samt slutligen till general och chef öfver Rhenarméen, men då han i

denna befattning misslyckades i hufvuduppgiften för sin verksamhet, att nemligen förhindra Mainz att falla i österrikarnes och preussarnes händer, nedlade han frivilligt sin post.

Det egentliga syftet för hans anslutande till revolutionen hade alltid varit att bilda ett fritt Frankrike med en konstitutionell monark i spetsen, men just detta ädla mål störtade honom. Konventet, det vill säga det blodiga Berg-partiet, var nu rådande och sedan detta väl hunnit högsta punkten af sitt välde genom att vältra sig i konungens och drottningens blod, återhöll ingenting detsamma i sin blodtörstiga framfart. Fängelserne voro öfverfyllda med menniskor, ända till 8,000 sutto endast i Paris fängslade och dagligen lemnades minst 16 offer åt guillotinen. Det fordrades icke allenast att vara en cidevant, med andra ord adelsman, för att vara hemfallen åt densamma, utan den som endast var aldrig så litet misstänkt att ha hjelpt någon sådan, delade samma öde.

Hvad var således naturligare än att Beauharnais i början af år 1794 arresterades såsom misstänkt och hans maka likaledes i April månad samma år. Af en ovanlig mildhet hos Konventet eller, om man så vill, af förfinad grymhet, tillätos de båda makarne att bebo samma fängelse, Karmeliterklostret, hvarigenom emedlertid den sorgliga trösten dem bereddes att i hemlighet skriftvexla, ja, då och då genom gallret trycka hvarandras händer, men snart skulle äfven denna ringa glädje dem beröfvas. Den 6 Thermidor, det vill säga den 24 Juli 1794, måste den ädle mannen lemna sitt lif på guillotinen, således endast 3 dagar innan vilddjuret Robespierre och hans anhang störtades.

Nästan lika nära var Josephine att dela sin makes öde, ty fångvaktaren hade redan samma dag om morgonen, då detta skedde, borttagit Josephines säng, ett säkert tecken att hon dagen derpå skulle gå till döden, då den outransakeliga försynen genom Robespierres fall sände henne hjelp för att gå helt andra öden till mötes.

I slutet af 1795 gjorde den unga enkan genom sin son Eugène, som återbegärde sin fars värja, hvilken republiken konfiskerat, bekantskap med general Bonaparte och man känner hvilka följder detta hade, huru, sedan hon den 9 Mars 1796 räckt honom sin hand, detta först upplyftade henne till gemål åt förste konsuln och slutligen 1804 till kejsarinna.

Napoleon ville att denna kröning skulle ej allenast sammanbinda Roms och medeltidens traditionella klädegrägter med nutidens, utan äfven att den i prakt skulle öfverglänsa alla förutgångna sådane högtidligheter. Och dessa båda mål ernådde han äfven. Se här huru hans och kejsarinnans kostymer beskrifvas af ett arbete kalladt "le Couronnement de l'Empereur Napoléon et de l'Impératrice Joséphine."

Napoleon bar silkesstrumpor, upptill broderade med guldkronor, skor af hvitt sammet, broderade med guld, korta likaledes broderade benkläder af samma slags tyg, med knappar och spännen af diamanter. Äfven den rikt guldbroderade sammetsvästens knappar voro solitärer. Rocken var af karmosinrödt sammet med hvita sammetsuppslag, strålande af guldbroderier. Den korta öfver venstra axeln kastade manteln var likaledes karmosinröd och fodrad med hvit atlas samt betäckt med broderade guldbin och öfver bröstet sammanfästad med en agraff af diamanter.

Först vid kröningen ikläddes han kejsarmanteln af purpursammet öfversållad med guldbin. På stadresan bar han på hufvudet en toque af svart sammet, försedd med hvita plymer och omgifven med ett band af diamanter, hvars lås utgjordes af en bland de dyrbaraste solitärer i verlden, den så kallade regenten. I Notre Dame utbyttes dock denna mot en lagerkrans af guld, på det han ännu mer skulle likna Roms imperatorer, och hvilken han sjelf påsatte sig.

Kejsarinnans toilett var icke mindre praktfull och lysande. Den bestod af en med långt släp försedd klädning af silfverbrokad, öfversållad af gyllne bin, på bröstet försedd med rikt guldbroderi och nertill

omgifven af en guldfrans. Vid urringningen kring halsen reste sig en hög krage à la Médicis af guldspetsar, på det hennes kostym genom några historiska detaljer måtte öfverensstämma med den renaissancedrägt Napoleon bar, innan manteln och lagerkransen förvandlade den till romersk. Ett gyllne skärp, smyckadt med 39 briljantrosetter, sammanhöll öfver bröstet den tunikartade klädningen. Af en mängd kulörta ädelstenar voro armband, örringar och halsband. Josephines sköna hår sammanhölls af ett praktfullt gulddiadem, ett verkligt mästerstycke i sitt slag. Kronan och manteln tillkom först i kyrkan för att fullständiga denna lika ovanliga, som smakfulla drägt.

Som man känner meddelade påfven först Napoleon sin välsignelse och smorde honom med den heliga oljan på hufvud och tinningar, hvarefter Napoleon sjelf satte lagerkransen på sitt och derefter kronan på den knäböjande Josephines hufvud.

På det man måtte kunna göra sig en föreställning om den prakt som herrskade vid detta tillfälle, och hvaruti Napoleon liksom i sitt rykte ville och äfven lyckades öfverglänsa samtidens dåvarande monarker, behöfver endast anföras att, enligt flere författares intyg, Josephines släp uppbars af 5 drottningar. Detta måste dock vara ett bestämdt misstag, emedan hertiginnan af Abrantes i sina memoirer anför namnen på de 4, icke 5, som vid detta tillfälle, på Napoleons uttryckliga befallning, måste beqväma sig härtill.

Dessa voro Napoleons systrar, prinsessorne Caroline, sedermera Murats gemål och således först 1808 drottning af Neapel, och Elise, gift med en bland de rikaste italienare vid namn Bacciochi, som visserligen Napoleon upphöjde till furste af Lucca och Piombino, men detta skedde dock först ett år efter denna kröning eller 1805.

Ytterligare var det Julie, gemål till hans bror Josef, och som likaledes 1806 skulle bli drottning öfver samma rike som Caroline samt sedermera i Spanien, och slutligen Josephines egen dotter Hortense.

Denna skulle visserligen liksom de andra med tiden bli drottning, såsom förmäld med Ludvig Napoleon, hvilken 1806 uppsteg på Hollands thron, men detta tilldrog sig således först 2 år efter ofvan beskrifna händelse. Om man, i följe häraf, sagt att 3 af de 4 kejserliga prinsessor, som assisterade vid detta tillfälle, skulle med tiden bli drottningar, hade det varit rätt, icke nu. Emedlertid öfverstrålade så väl denna kröning, som de fester dervid gafs, allt hvad man dittills hade sett och till deras glans bidrog icke minst Josephine, hvilken förde sig lika värdigt, med samma ledighet, som skulle hon varit född till purpurn.

Om detta för sina själs- och kroppsförmögenheter lika utmärkta fruntimmer talade Forssell ofta med verklig förtjusning. Flere gånger hade han haft tillfälle under sitt vistande i Paris att ej allenast se, utan äfven tala med henne. Man kunde ej tänka sig, sade han, något ädlare, mera behagfullt, utan att vara behagsjukt, i hennes uppträdande, vare sig i större eller mindre samqväm.

Dessa stora, bruna ögon, fortfor han, kunde väl blixtra, men då af glädje eller ömhet, sällan af vrede, aldrig af elakhet eller hat. Den matta, i gult stötande hy, hon i egenskap af kreolska egde, bidrog att förhöja i stället att fördunkla hennes skönhet, då helsans eller en ögonblickets högre rodnad spridde sig deröfver. Lägg härtill en mjuk, elastisk växt af sällsynt fulländning och man har en svag teckning af Josephines yttre.

Det behag hvarmed hon visste att föra sig hade dock ej tilldragit sig så många beundrare, ty detta hade hon gemensamt med många andra fruntimmer vid sitt hof, men då detta var förenadt med hjertats omisskänneliga godhet, något som framlyste i hvarje blick, hvarje ord, då blef hon oemotståndlig. Ingenting visste sjelfva afunden heller att tillräkna henne, om icke hennes begär för slöseri, som måhända gick något för långt under de sista tiderna af hennes glansperiod. Men äfven detta motvägdes af en ännu gräns-

lösare välgörenhet, ty denna kände, snart sagdt, inga gränser.

Och från en sådan qvinna, i mer än ett afseende hela Frankrikes skyddsengel, kunde Napoleon skilja sig. Endast en otyglad ärelystnad, som i en framtid såg en ny dynasti betryggad genom detta steg och en ny gemåls utväljande, kunde gifva uppslaget till denna handling.

Den såg slutligen dagen år 1809 och Josephine var genast villig, ehuru med förkrossadt hjerta, att nedstiga från thronen, dock ej af sorg att lemna densamma och dess glans, utan af sorg att förskjutas af en make, som hon älskade.

Men, som hon sjelf yttrade i det familjeråd, som föregick framställningen till senaten om denna sak: "jag gläder mig öfver att kunna ge min höge gemål det största prof på tillgifvenhet och uppoffring, som någonsin blifvit gifvet. Jag har erhållit allt af hans godhet, det är hans hand, som krönt mig och från höjden af den thron han delat med mig, har jag ej af franska folket mottagit annat än bevis på tillgifvenhet och kärlek. Jag tror mig återgälda allt detta i det jag samtycker till upplösningen af ett äktenskap, som hädanefter skulle vara ett hinder för Frankrikes väl, och som skulle beröfva det lyckan att en dag styras af ättlingarne till en stor man, kallad af försynen att utplåna olyckorne af en förskräcklig revolution samt återupprätta altaret, thronen och den borgerliga ordningen."

Oaktadt detta, såsom det tycktes, så hårda öde, besparade henne försynen dock mången upprättelse, så väl under hennes lefnad, då till exempel kejsar Alexander efter de allierades intåg i Paris, genom sina täta besök i Malmaison hedrade den sjunkna storheten, men hvilken omgafs af den glans olycka, dygd och behag i förening gifva, som efter dess slut, då, förunderliga öde, det icke var kejsardottern, hvarigenom Napoleons ätt skulle fortlefva på Frankrikes thron, utan genom Josephine, hvars dotterson nu intager densamma.

Offret var emedlertid fullbordadt och den tidpunkt inne, då Napoleon genom sin förmälning med en erkehertiginna af det äldsta kejsarhus i Europa skulle visa huru kortsynt en menniska är, äfven såsom han, försedd med de största snillegåfvor.

Knappt hade skilsmässan den 16 December 1809 af senaten högtidligen blifvit gillad, förrän underhandling om en ny förmälning företogs. I början af Mars påföljande år infann sig Berthier, prins af Neufchatel, i Wien och den 11 skedde vigselakten per procuram, det vill säga han företrädde sin monarks person vid den högtidliga förmälningen mellan Napoleon och Marie Louise.

Napoleon hade för tillfället förlagt sitt residens till Compiegne, der den nya kejsarinnans högtidliga mottagande skulle ske, men han bröt i sin otålighet mot det af honom sjelf utfärdade ceremonielet och öfverraskade den 29, det vill säga dagen före den bestämda, sin gemål helt oförmodadt i byn Courcelles. Så snart hon dit anlände för att byta om hästar uppsteg han i hennes vagn och dagen derpå lät han servera frukosten vid kejsarinnans säng. På detta sätt försiggick mötet i Compiegne, som man i stället skämtsamt kallade öfverraskningen vid Courcelles.

Sedan det civila giftermålet den 30 Mars blifvit firadt i S:t Cloud, skedde påföljande dag det högtidliga intåget i Paris. Utaf storallmoseutdelaren af Frankrike, kardinal Fesch, mottogo Napoleon och Marie Louise derpå den kyrkliga välsignelsen. Vid detta tillfälle utvecklades den största prakt. Tolf konungar voro närvarande, hvilka Napoleon antingen skapat eller fördragit, något nära på liktydigt. Fem drottningar uppburo Marie Louises släp. En sal af Louvregalleriet var för tillfället inrättadt till kapell, med läktare för konungarne, de andre suveräne furstarne och corps diplomatique. Hela kejserliga familjen omgaf kejsaren och kejsarinnan vid detta högtidliga tillfälle, som också bevistades af alla kardinaler, erkebiskopar och biskopar i Frankrike. Alla stater och korpser jemte allt hvad

franska hofvet äfvensom de utländska erbjödo mest utmärkt, befunno sig här samlade i stora galleriet till ett antal af omkring 8000 personer.

Nu följde en massa lustbarheter, hvaribland den bal staden Paris på stadshuset gaf kejsarparet ostridigt var en bland de mest lyckade. Forssell var, såsom tillhörande hvad hufvudstaden hade mest utmärkt i artistisk väg, äfven inbjuden och med ungdomens värma skildrade gubben den oerhörda prakt som härvid utvecklades.

Ej allenast det inre af stadshuset var oigenkänneligt, äfven flera angränsande gator och närliggande kajer voro, genom den mest praktfulla illumination man ville se, förvandlade till en oöfverskådlig, smakfull samling af de mest storartade grekiska och romerska palatser, der portiker, propyleer, frontoner och pelargångar upplyftade sig öfver hvarandra.

Forssell, som förut bott längre tid i denna del af staden, kände icke igen sig, då han om aftonen åkte upp till balen, han visste icke hvar han var, lika så litet som den artist, Girodet, hvilken följde honom, och hade icke deras kusk lyckligt kommit in i filen af vagnar och på detta sätt slutligen kommit fram till bestämmelseorten, hade det, påstod Forssell, varit omöjligt att hitta dit, så förändrade voro omgifningarne.

Öfverallt i peristilen och trapporne såg man, hvart man vände sig, idel speglar, förgyllningar och blommor, i det foten trampade på dyrbara, turkiska mattor. Och hvad var väl detta ändock mot den stora praktvåningen, hvaruti man slutligen uppkom. Här var allt omtapetseradt för tillfället och de snart sagdt otaliga vaxljusens bländande glans bröt sig mot siden, guld, ofantliga trymåer och de dyrbaraste oljefärgsmålningar, der den icke återstudsade från fruntimmernas diamanter och smycken. Ty de lefvande blommorne utgjorde dock balens förnämsta prydnad.

Det enda, som generade, var trängseln, ty, oaktadt ögat med välbehag hvilade på de skimrande uni-

formerne, som här rörde sig om hvarandra, från kejsarhusets medlemmar eller marskalkarne i sina guldsmidda, af ordensdekorationer fullsatta drägter ända ned till ordonnans-officerarne, var dock våningen, oaktadt det enorma utrymmet, för liten för hela denna menniskomassa.

Kejsarn kommer, kejsarn kommer var emedlertid den hviskning, som snart spred sig från sal till sal, alla högljudda samtal afstannade och man formerade sig genast, efter vedertaget bruk, i tvenne rader, för att låta kejsarparet passera.

Napoleon, såsom alltid vid sådane tillfällen, i silkesstrumpor och skor samt för öfrigt i gardesjägarnes enkla uniform, förde vid handen sin unga gemål.

Denna var, om man så vill, till sitt yttre en fullkomlig motsats till Josephine. Icke vacker, men med blå ögon och en bländande hvit hy samt något fetlagd, gjorde detta samt den fägring ungdomen spred öfver hela hennes gestalt, hennes uppträdande ganska behagligt. Hon nickade väl vänligt till höger och venster, men fransmännen tyckte sig dock vilja märka att detta sätt att hälsa mera förrådde kejsardotterns från barndomen inlärda vana vid etikett, än det, såsom hos Josephine, var ett uttryck af hjertats inneboende godhet.

Händelsevis hade Forssell kommit att stå ytterst på kejsarens sida och fick derföre äfven, då Napoleon passerade honom, en nick jemte ett vänligt: bon soir, Forsél, något som, ehuru oskyldigt i sig sjelft, ådrog honom mångas uppmärksamhet och afund, hvilket man tydligt varseblef af de kringståendes blickar och hviskningar, då kejsarparet väl var förbi.

Dessa ord och denna vänliga blick var för Forssell ett glädjande minne, då han omtalade denna tilldragelse, ty, tillade han, jag har aldrig sett något så på en gång tilldragande som i Napoleons uppträdande och ett så outgrundligt djup som i den mannens ögon.

Forssell var äfven kort tid derefter närvarande vid den olycksaliga fest österrikiske ministern, furst

Schwartzenberg gaf, då elden kom lös i balsalen. Vid detta tillfälle, så förfärligt det än var, då flera personer, hvaribland furstens egen svägerska, omkom i lågorne och Napoleon med egen hand frälsade sin gemål, vid detta tillfälle var jag stolt öfver att vara svensk, sade Forssell, ty en ung baron Ridderstolpe, sedermera landshöfding i Westerås, räddade genom sin rådighet och själsnärvaro sjelfva värdinnan, furstinnan Schwartzenberg, hvilken otvifvelaktigt, liksom sin syster, annars omkommit i lågorne.

XI.

Malets Sammansvärjning.

De flesta sammansvärjningar, hvarom historien talar, voro vanligen ett mäktigt partis alla bemödanden att genom hvad medel som helst störta någon monark eller styrelse, men denna sammansvärjning står ensam i sitt slag derigenom att här en enda person, åtföljd af vid pass 10 till 20 individer, som han dertill förledt, utan att de visste hvad de gjorde, ämnade och hardt nära hade lyckats att omstörta en monarki, i vidd och styrka mätande sig med Carl den Stores.

Se här i korthet denne märkvärdige mans biografi. Carl Frans Malet, ledande sitt ursprung från en adlig ätt i Franche-Comté, föddes i Dôle den 28 Juni 1754. Såsom mycket ung intagen på första kompaniet af konungens musketörer, återkom han till sin familj vid upplösningen af konungens lif- och hustrupper. Men sedan han kort derpå hängifvit sig åt revolutionsidéerne, utsågs han till befälhafvare för första bataljon, som hans departement skickade till gränsen. Hans

tapperhet och de militäriska talanger han ådagalade läto honom snart uppstiga till brigadgeneral. Championnet och Massena nämna honom med största beröm i flera af deras rapporter.

Enligt några af hans historieskrifvare hade Malet från det ögonblick Bonaparte utnämndes till konsul, anat den blifvande kejsarens äregiriga planer, och år 9 beslöt han såsom högste befälhafvare i lägret vid Dijon, att arrestera förste konsuln då han skulle genomresa denna stad. Denna sammansvärjning, i hvilken, säger man, marskalk Brune figurerade såsom anförare, är ingenting mindre än bevisad. Bonapartes lycka vakade emedlertid och allt misslyckades.

Men Malets högljudda yttringar samt hans dystra och oberoende karakter förklara emedlertid lätt den onåd, i hvilken han snart föll hos vederbörande. Tagen från den aktiva armén och skickad med titel af befälhafvare för departementet till Bordeaux, voterade han emot Bonapartes val till konsul för lifstid. Nu förvisades han till Sables-d'Olonne.

Der gör han sig känd för en ännu lifligare opposition. Förgäfves söker man vinna honom, liksom så många andra, medelst embeten och värdigheter. Utnämnd till kommendant vid hederslegionen, som just då instiftades, skref han till Lacépède, ordens storkansler:

"Medborgare, jag har mottagit det bref, hvarigenom ni tillkännagifvit mig det prof på förtroende Hederslegionens stora råd gifvit mig. Det är en uppmuntran att allt mer göra mig värdig en inrättning, grundad på kärleken till fäderneslandet och friheten."

Någon tid derefter, då Napoleon låtit utropa sig till kejsare, skref han ett bref till honom i ännu starkare uttryck och hvaruti han ännu alltid benämnde honom medborgare förste konsul, men insände på samma gång till divisionsgeneralen Gobert sin afskedsansökning, slutande med följande ord: "jag har trott att då man af befallande omständigheter ser sig nödgad till en sådan uppmaning, som den jag gifvit förste

konsuln, måste man äfven uppföra sig värdigt och ej allt för mycket likna grodorna som begärde en kung."

Malet tillhörde efter all sannolikhet det så kallade Philadelfernes samfund och 1808 deltog han i en sammansvärjning att störta kejsaren. Enligt en författares utsago, hade de sammansvurne, som voro en blandning af rojalister och republikaner, öfverenskommit att återuppsätta Bourbonerne på thronen, sedan man affordrat dem en liberal statsförfattning.

En förrädare fanns emedlertid ibland dem och 55 personer blefvo arresterade, deribland äfven Malet. Af gunst och nåd befriades han efter ett par års tid så till vida att han insattes i ett så kalladt "maison de santé".

Med sådane "helsohus" menas, såsom kändt är, ett slags privata dår- och kurhus, der en läkare mottager till behandling så väl sinnessvage, som andra sjuke, men som under Napoleons tid äfven af polisen utsågs såsom tillflykt för de politiska fångar man ej ansåg synnerligen farlige, men som man dock ej vågade fullkomligen befria.

Dessa "helsohus" äro emedlertid långt att föredraga framför fängelserne, emedan de innehålla sunda, glada boningsrum och merändels äro omgifna af en park eller trädgård för invånarnes beqvämlighet och de få således åtminstone inandas frisk luft samt ofta i inrättningen njuta af angenämt sällskap.

För ett ögonblick måste vi dock afbryta gången af denna berättelse för att sysselsätta oss med föremålet för denna lilla skrift och derigenom förklara det samband Malet och hans sammansvärjning egde med Forssell.

Ej långt ifrån den tidpunkt, hvartill vi nu kommit, det vill säga 1810 eller 1811, hade Forssell låtit förleda sig att inträda i det förrnämnda hemliga sällskapet, kalladt Philadelfernes samfund. Härtill bidrog många omständigheter, först och främst hans mångåriga vistande i det republikanska Holland samt minnet från hans ungdom, då han var vittne till Piche-

grus strider och framgångar samt senast dels hans egenskap af artist, ett stånd hvaraf 9 bland 10 äro republikanskt sinnade, dels hans intima förhållande till Carnot.

Denne var det också egentligen som genom sitt inflytande öfver Forssell förmått honom till detta steg, ty till Forssells heder få vi nämna att han i första rummet var konstnär, i det andra menniska och vän samt först i det tredje — politikus. Detta sistnämnda var dock hvad han minst af allt var, ehuru det roade honom, liksom så mången annan, att då och då — kannstöpa.

Att Forssell var medlem af detta samfund garanterar icke allenast hans eget ord, hvarpå vi icke någonsin haft ringaste skäl att tvifla, utan äfven det igenkänningstecken han såsom sådan bar och hvilket i detta ögonblick ligger framför oss. Det består af en oval mosaik af ungefär 3 tums höjd, fästad på en messingsskifva, och på hvars framsida man ser den vanliga revolutionssymbolen, en röd mössa på en pik, omgifven af en trefärgad list eller rand, röd, blå och hvit. I förstnämnda sällskap hade Forssell ofta träffat Malet, och som denne, jemte Carnot, var en bland de mest framstående medlemmarne, hade de snart blifvit bekante.

Och denne förstnämnde var det nu som, varnad af förräderierne vid de förra sammansvärjningarne, hvari han deltagit, beslöt, icke att öfvergifva den tanke, hvarför han lefvat, men att utföra den ensam. Denna jetteplan genomdref han äfven med en förvånande skicklighet och djerfhet.

Att en okänd person, utan penningar, utan kredit, ensam och snart sagdt i fängelse, fattar en sådan tanke är en möjlighet, men att han utför den med sådan konseqvens och kallblodighet att den förnämste medlemmen i styrelsen, ty jag talar nu hvarken om kejsarinnan-regentinnan eller konungen af Rom, som då endast var 2 år, att den förnämste medlemmen af regeringen, prinsen erkekanslern, Cambaécrès, helt och

hållet fäller modet och förtviflar om fortfarandet af den bestående ordningen, detta gränsar till det otroliga.

När nemligen denne höge embetsman, som Malet ej brytt sig om att arrestera, emedan han ansåg honom så obetydlig, såg sin sekreterare komma inskyndandes, ropade han: ”ack, min käre L—, jag känner igen er på detta drag; ni kommer för att dö med mig.”

Också fick han af Napoleon vid dennes oförmodade hemkomst uppbära de skarpaste förebråelser och då han fick se honom dundrade han emot honom: ”Ack, se der är ni ändtligen. Hvilken har gifvit er tillåtelse att låta fusiljera mina officerare? Hvarföre har ni beröfvat mig herrskarens skönaste rättighet, den att ge nåd. Ni är ganska brottslig.” Var detta hjertats språk eller var det politik, som förestafvade dessa ord?

Förberedandet af denna plan var förenadt med otrolig möda, men härför skyggade Malet lika litet tillbaka, som för utförandet. I samma ögonblick som Napoleon med stora arméen drog till Ryssland för att begrafva tre fjerdedelar af densamma i dess snödrifvor, fattade Malet troligen denna tanke och började han med rastlös ifver utförandet.

Hans plan var i korthet följande: kejsaren skulle utges för död, konungen af Rom för oäkta och en provisorisk regering upprättas på republikanska principer, men med bibehållande, märkligt nog, af hederslegionen, en institution, hvilken så väl i sig sjelft, som för de pensioner som medföljde, funnit många sympatier hos nationen.

Denna provisoriska styrelse skulle bestå af 13 personer: Carnot såsom president, general Moreau, vice-president, general Augereau, Bigonnet, ex-ledamot af lagstiftande korpsen, Florent-Guyot, d:o, Seine-prefekten, Destutt-Tracy, senator, Mathieu de Montmorency, de Noailles, vice-amiralen Truguet, Volney, senator, Garat d:o och naturligtvis Malet sjelf.

Denna plan var ganska skickligt uppgjord ty den smickrade nästan alla partier. Den var icke på något sätt ensidig, det vill säga uteslutande republikansk, Noailles och Montmorency voro bourbonskt sinnade och bibehållandet af Seine-prefekten var ett ganska klokt steg för att ej alltför mycket uppskrämma Napoleons privata anhängare i Paris.

Han bibehåller således vissa embetsmän, afsätter andra, men måste hafva i ordning instruktioner för alla dem, som skulle bli hans medbrottslingar, utan att sjelfva veta det, äfvensom depecher härom till alla departementer. Detta föregående arbete var, såsom sagdt, ofantligt, ty hvarje aldrig så litet betydande aktör i denna dram skulle, utom enskilda förhållningsordres, hafva afskrifter af senatens beslut, som tillsatte regeringen, samt af alla proklamationer. Först måste nemligen senaten, om allt skulle synas lagligt, utnämna Malet till divisionsgeneral och så väl befälhafvare öfver nationalgardet i Paris som öfver första militärdivisionen, ty pariser gardesregementet och några kohorter af det mobiliserade nationalgardet utgjorde vid denna väl valda tidpunkt hufvudstadens hela garnison.

Så snart hvarje rol var fullständig inlades depechen, förseglades och numrerades samt bars till en spansk prest, som bodde på gatan Saint Gilles, straxt bredvid tionde kohortens kasern. Naturligtvis kunde ej Malet medhinna kopierandet af allt detta, samt snart sagdt otaliga afskrifter som häraf fordrades, utan han iakttog derföre den list att, under förevändning af att skrifva en historia öfver revolutionen, dertill använda en korporal vid parisergardet, vid namn Rateau.

Denne var långt ifrån ett dumhufvud, men med obegränsadt förtroende till generalens öfverlägsna karakter och kunskaper samt sättande allt sitt hopp till honom för blifvande befordran, afskref han allt hvad denne förelade honom, utan att vidare tänka derpå.

Med den nämnde spanske presten, en abbé Camano, var det en annan historia. Honom hade Malet

bevekt till deltagande i komplotten genom en hans vän och ståndsbroder, abbé Lafon, som äfven bebodde samma inrättning som Malet, och dessa båda under förevändning af att i hemlighet resa till Valençay för att befria konungen af Spanien, som derstädes hölls fängslad af Napoleon. Den senare intresserade detta, emedan han, såsom bourbonskt sinnad, var öfvertygad om att, så snart konungen af Spanien återfått sin krona, skulle han störta Napoleon och återföra den helige Ludvigs efterkommande på Frankrikes thron.

Inga nyheter från stora arméen hade på länge kommit och Malet beslöt således först att natten mellan den 12 och 13 Oktober 1812 utföra sitt förehafvande, men Rateau, som, efter hvad vi sedermera få se, var en oundgänglig person vid utförandet, kom icke till den bestämda mötesplatsen hos spanska presten, af den orsak att en officer öfverraskat honom just då han ville smyga sig ur kasernen och insatt honom i arrest på polissalen, och således måste företaget för denna gång uppskjutas några dagar.

Den 22 Oktober blef nu bestämd dertill, emedan det fordrades tid för att förändra datum på alla proklamationer och ordres, något som var oundgängligt. Lyckligtvis för Malet kom under tiden icke heller någon officiel underrättelse från arméen, som nu befann sig på det olycksdigra, evigt minnesvärda återtåget från Moskau.

Timman för utförandet slog och hos Camano klädde Malet sig i generalsuniform och hade en annan uniform i ordning åt Rateau, som han intalade att krigsministern befordrat till löjtnant och hans adjutant, emedan han sjelf blifvit åter försatt i aktiv tjenstgöring. Men allt detta i följd af en stor underrättelse, som anländt, att nemligen kejsarn var död genom en fiendtlig kula, som gått in genom ögat och ut vid tinningen.

Rateau, som fattat ett oinskränkt förtroende för generalen, var honom äfven i det afseendet högst nyttig, att han meddelade honom ordet och lösen för da-

gen, som, märkvärdigt nog, denna dag var Compiègne och Konspiration.

Hästar hade Malet äfven vetat att på ett sinnrikt sätt förskaffa sig. Abbé Boutreux, en Bourbonerne tillgifven andlig, som förbundit sig att hjelpa abbéerne Lafon och Camano, för underlättandet af spanske konungens flykt från Valmçay, hade sändt sin bror, professor vid lyceum i Rennes, och som äfven var invigd i hemligheten, med tvenne hästar till Camano. Denna svårighet var således nu afhjelpt.

Som Malet tänkt på allt hade han äfven medtagit ett trefärgadt skärp, på det, efter vanan, en poliskommissarie skulle uppläsa styrelsens kungörelser och dertill hade han utvalt abbé Lafon, hvilken, liksom Malet, vetat att hemligt smyga sig ur helsohuset och infinna sig hos nämnde abbé Camano.

Men denne hade, då förra gången planen misslyckades, fattat misstankar och vetat att förskaffa sig ett pass till Italien. Under förevändning att på vägen till Camano hafva vrickat foten afböjde han dock detta förslag, hvarpå Malet med en sinnesnärvaro, som aldrig lemnade honom, genast i lagens namn utnämnde Boutreux till poliskommissarie, hvilket uppdrag denne, smickrad, med 'nöje emottog. De båda presterne deremot flydde och lyckades verkligen undkomma.

Nu skyndade Malet först till tionde kohortens kasern i Minimerklostret, der han klockan 2 på morgonen inträngde till chefen, öfverste Soulier, för hvilken han lät uppläsa ett senatsbeslut af samma dag, som meddelade den stora nyheten om Napoleons död, afsatte general Hullin, chef för första militärdivisionen, samt insatte Malet i hans ställe.

Medan denne nu väntade på att regementet skulle samlas, passerade en patrull af en brigadier och 2 dragoner kasernen, och Malet betjenade sig genast af detta gynnande tillfälle, affärdade brigadieren med ordres till krigsministern samt första och andra bataljonerne af parisergardet, och behöll de andra såsom ordonnanser. Han hade nu genast en liten stab. Soulier blef så

gripen af underrättelsen om kejsarns död att han förlorade all sinnesnärvaro, förklarades som sjuk och uppdrog åt en af sina kaptener, Picquerel, att samla kohorten.

För denna upplästes nu dagordern, som bibehöll hederslegionen, upphöjde de kaptener, som tjenat 15 år till bataljonschefer, afskaffade konskriptionen, som då var synnerligen hatad af folket, och höjde truppens aflöning. Utan ringaste misstroende till sanningen af dessa uppgifter och gladt öfver de medgifvanden den nya styrelsen förunnat, följde manskapet blindt Malet, dit han beordrade det.

Sedan generalen här så lätt lyckats begaf han sig till fängelset La Force, der tvenne af hans vänner, ex-generalerne Lahory och Guidal, voro för politiska skäl förvarade, samt befriade dem. Men här väntade honom första motgången. Fångvaktaren fattade misstankar och lät genom några gendarmer tillfångataga Malet och hans följe, men i detta kritiska ögonblick anlände Rateau med ett detachement af tionde kohorten. Faran var för denna gång öfverstånden och gendarmerne blefvo nu i sin ordning afväpnade.

Sedan Malet, som icke ett ögonblick förlorat sin själsnärvaro, meddelat Lahory och Guidal den sorgliga nyheten om Napoleons död, insatte han den förre till polisminister och den senare till polisprefekt, samt gaf dem trupper med för att upprätthålla helgden af deras instruktioner.

Sjelf begaf han sig med återstoden af trupperne till general Hullin. Denne, jemte generalskan, var redan uppstigen, emedan de samma afton ämnade ge en bal till firande af kejsarens seger vid Moskwa, hvilken tidningarne just då förkunnat.

Då Malet jemte en officer och flera soldater inträngde i sängkammaren, gömde grefvinnan Hullin sig i alkoven, emedan hon var i nattdrägt, men då Malet förklarade generalen afsatt och affordrade honom första divisionens sigill samt generalen, för att lemna honom detsamma jemte divisionens handlingar, fört

honom in i ett närbeläget kabinett, ropade grefvinnan till sin man att han skulle begära att få se de ordres Malet hade för att handla som han gjorde. Ett pistolskott var svaret, Malet hade krossat generalens hufvud.

Grefvinnan störtade då utom sig dit in, hvarefter Malet helt lugnt utkom, stängde dörren och begaf sig ned för att på gården haranguera trupperne, sedan han befallt en officer och fyra man att stå på vakt vid yttre dörren samt ej tillåta någon att hvarken slippa in eller ut.

Emedlertid hade han nu erhållit underrättelse att de i olika riktningar utsände detachementerne bemäktigat sig senatens samlingsrum, posthuset, banken, myntet m. fl. offentliga byggnader och allt tycktes gå förträffligt. Men Malet hade ett mord på sitt samvete och detta tyngde alltför mycket i vågskålen.

Nu var frågan om att arrestera general Doucet, hvilken under Hullin kommenderade garnisonen i Paris, äfvensom den hos honom boende place-majoren. Det förra lyckades också lika väl som hittills allt annat, men, då den senare skulle arresteras af Rateau, var han försvunnen.

Place-majoren, som anade oråd, hade emedlertid med några gendarmer smugit sig upp en baktrappa till generalens rum och under det Malet med honom öfverlade om de mått och steg, som borde tagas, öfverraskade han honom bakifrån och satte en kafvel i hans mun. Med Rateau förfors på samma sätt, då han uppkom från sin förfelade expedition, och allt var sagdt.

De släpades nu ut på en balkong och place-majoren förklarade för trupperne att kejsaren icke var död, att detta endast var en uppfinning af en mängd sammansvurne för att störa den allmänna ordningen, men att dessa voro arresterade och trupperne ropade nu lika beredvilligt och med samma hänryckning sitt vanliga: lefve kejsaren, som de nyss förut ropat: lefve republiken.

Undersökningen skedde med de arresterade, hvaribland äfven befunno sig flere officerare vid tionde kohorten, inför en provisorisk krigsrätt och den fördes så partiskt att icke mer än en tilläts hafva offentlig försvarare, något, som annars, enligt fransk lag, icke allenast är tillåtet, utan strängeligen föreskrifvet. Ehuru de anklagades antal uppgick till icke mindre än 24, försiggick hela rättegången så skyndsamt, att redan den 25 Oktober domen kunde afkunnas och hvarvid hälften dömdes till döden.

Denna skyndsamhet härledde sig troligen derifrån att så många högt uppsatte embetsmän vid detta tillfälle svårt komprometterat sig. Man fruktade förmodligen någon närmare undersökning och beslöt således att göra sig af med de farligaste konspiratörerne, såsom det sades, men egentligen för att tysta munnen på dem och det för alltid. Således dömdes att arkebuseras, utom Malet, Lahory, Guidal och en deras medfånge, en italienare vid namn Boccheiampe, som synes varit fullkomligt oskyldig och endast i la Force blifvit befriad af Malet, öfversten för tionde kohorten och 7 officerare af densamma.

Och lika fort undersökningen försiggått, lika skyndsamt verkställdes äfven domen. Samma dag utfördes de äfven till Grenelleplatsen för att arkebuseras. Händelsevis kom Forssell, som endast genom orediga rykten fått underrättelse om det skedda, att möta dem, då de bakbundna 2 och 2 utfördes mellan soldater för att undergå sitt straff. Vid det han vek om ett gathörn stod han ansigte mot ansigte med dem och, oaktadt i ögonblicket medveten om sitt förfärliga läge, måste han för trängseln omkring honom stanna för att låta dem passera.

Ehuru han, såsom vi förut omtalat, var personligen bekant med general Malet, gjorde denne dock icke min af att igenkänna honom, utan vände med sinnesnärvaro bort hufvudet. En enda nickning eller annat igenkänningstecken af honom hade varit nog,

och Forssell hade säkert blifvit arresterad, måhända fått dela samma öde, som de, hvilka nu fördes till Grenelleplatsen.

De voro förbi och Forssell andades åter, men då han omtalade denna tilldragelse tillade han: "sällan, om någonsin i mitt lif, kände jag så väl att jag hade ett hjerta, som i detta ögonblick, ty det bultade i mitt bröst, som ville det spränga sitt fängsel och på flera dagar vågade jag ej omtala för min hustru den lifsfara hvari jag sväfvat, men nog, det vet jag, tackade jag Gud att det aflupit så lyckligt och gjorde ett heligt löfte att aldrig mer deltaga i några politiska sällskaper, ett löfte, som jag också redligt hållit."

En författare öfver detta ämne uppger visserligen att 1,500 personer blifvit arresterade och mer än 2000 landsförvisade, men detta tyckes, enligt domstolsförhandlingarne, vara mycket öfverdrifvet.

På de 2 à 3 timmar hela detta uppträde påstod, medhann Malet att, såsom vi sett, bemäktiga sig de förnämsta poster i staden, få på sin sida tvenne regementen, arrestera såväl polisministern, den fruktade Fouché, chefen för hemliga polisen och polisprefekten, samt göra oskadliga befälhafvaren för pariser-garnisonen, hans närmaste man och Seine-prefekten, hvilken senare, ehuru den bestående styrelsen förr ständigt tillgifven, vid detta tillfälle alldeles förlorade hufvudet.

Hvilken kan således afgöra, om icke denna sammansvärjning, uppgjord med snille och utförd med skicklighet, ehuru utsprungen ur en enda persons hjerna och som ensam egde klaven till alltsammans, hade kunnat lyckats, om endast Malets framgång fått hafva bestånd i 24 timmar.

Också hade Napoleon, såsom han berättar i sin Mémorial de Sainte-Hélène, skäl att rasa vid underrättelsen härom, då han fann att ingen enda, under hela detta uppträde, ihogkommit regentinnan, kejsarinnan Marie Louise, eller thronarfvingen, konungen af

Rom, och således nogsamt insåg på huru lös grund den jettestora byggnad hvilade, hvilken han trodde sig för sekler hafva uppfört.

XII.

Slaget wid Paris.

Ett par för Frankrike stormiga år hade förflutit. En annan Anteus hade Napoleon tre gånger vidrört sin moder, jorden, och tre gånger åter uppsprungit utrustad med nya krafter, samt skulle göra det ännu en gång, efter återkomsten från Elba. Första gången var efter återtåget från Ryssland, sedan han utaf en här af 430,000 man, knappast sett 30,000 öfrige. Den andra var efter slaget vid Leipzig och den tredje, då de allierades härmassor inbröto i Frankrike.

Första dagen af 1814 satte de sina fötter på fransk jord, samma dag då Napoleon i ett dundrande tal till lagstiftande korpsen sade: "jag ensam, jag är folkets representant," och slutade med orden: "Frankrike har mera behof af mig, än jag af Frankrike."

Detta liknade väl mycket Ludvig XIV:s yttrande: "staten, det är jag." Och detta var äfven Frankrikes olycka nu, som då. En enda mans fall och allt var sagdt. Oaktadt den prunkande slutmeningen, som nyss anförts, skulle 3 månader efter denna dag hela det kolossala väldet ligga i ruiner.

Men innan dess skulle Napoleon ännu en gång betäcka sig med lagrar. Han skulle ensam uppföra en annan iliad, han skulle bevisa att de tiotusendes ryktbara återtåg ännu i våra dagar var en verklighet, han skulle falla för öfvermakten, men falla med oförgänglig ära. Såsom menniska och furste kan mycket

mot honom vara att invända, såsom härförare intager han en af de förnämsta platserne i historiens annaler.

Den 25 Januari lemnade Napoleon Paris och nu skulle verlden bli vittne till en gladiatorsstrid, hvilken icke eger något motstycke i nyare tiders historia, en strid af en gladiator, ej mot en annan såsom i Rom, utan mot snart sagdt en verldsdel, den ädle dofhjortens strid mot en väldig skara jägare, hvarvid den ofta vänder sig om och slår än den ena, än den andra af sina motståndare till marken, men slutligen måste duka under för det öfverlägsna antalet.

Dock med sådane män omkring sig som Mortier, Victor, Marmont, Macdonald, Ney, Oudinot kan man ännu företaga något, om också det mest vågsamma, mest förtviflade. Stöd fattas icke heller utomkring, Soult och Suchet försvara gränsen vid Pyreneerne, general Maison försvarar den i norr, marskalk Davoust är väl innesluten i Hamburg, men marskalk Augereau står i Lyon med en armékorps, och med denna, rätt använd, kan man uträtta mycket.

Visserligen är Napoleons styrka, sedan han måst dela den på så många håll, mycket försvagad, och han har nu under eget befäl icke mer än 35, högst 40,000 man, men när räknade denne ovanlige man antalet. Med samma tillförsigt som skulle han kommenderat flera hundra tusen uppträder han på krigsskådeplatsen och meddelar denna tillförsigt åt sina trogne.

Hufvudändamålet med hans första rörelser är att förhindra Blüchers förening med Schwartzenberg, schlesiska och österrikiska arméernes anförare. Han ställer sin marsch åt Troyes för att der afskära den förre vägen och för att öfverraska honom tager han af åt Brienne. Detta höll äfven på att lyckas och Blücher sjelf var nära att bli tillfångatagen, men fick dock med knapp nöd tid att kasta sig upp på en häst och undkomma.

Men detsamma om icke något ännu värre höll samma dag på att hända Napoleon. Då han om aftonen, efter 12 timmars blodig strid med preussarne,

återvände till sitt högqvarter i Mezières, öfverfölls hans eskort oförmodadt af en skara kossacker, och en af deras pikar hade måhända satt ett slut för fältherrns lefnad, hade icke hans adjutant, Gourgaud, som i rätt tid upptäckt faran, med ett pistolskott sträckt pikens förare till marken.

Emedlertid utrymde preussarne om natten Brienne och dagen derpå kunde således Napoleon såsom segrare intåga i den stad, der han lärt det theoretiska af krigskonsten. Men detta skulle ej vara af lång varaktighet. Hans drömmar om ytterligare storhet, ytterligare framgångar både för honom sjelf och denna, snart sagdt hans vagga, afbrötos dock på ett oangenämt sätt genom den underrättelse han här erhöll att Blücher ändock verkställt sin förening med Schwartzenberg och att således 100,000 man vänta honom på slätterne vid Aubefloden. Utan tvekan upptager han dock stridshandsken med sin lilla hop.

Vid la Rothière, ej långt ifrån Brienne, skér sammandrabbningen och ehuru förlusten å ömse sidor var någorlunda lika, måste dock Napoleon nu draga sig tillbaka, blef första gången besegrad i hjertat af sitt eget rike och förtrollningen, som så länge åtföljt hans namn, var nu bruten. Men denna motgång gjorde honom ingenting mindre än försagd, ehuru desertering, någonting hittills obekant i Napoleons leder, började inställa sig.

Man var nu i början af Februari. Den 3 och 4 ser sig Schwartzenberg kraftfullt mottagen af Napoleon och drager sig tillbaka till Bar-sur-Aube. Napoleons afsigt var utan allt tvifvel att på slätterne vid Troyes taga sin ersättning för den batalj han förlorat på slätterne vid Brienne, men underrättelsen om Chalons intagande af general York förändrade hans plan och han beslöt att draga sig till Nogent, för att invänta den förstärkning han väntade från Paris och från arméen i Spanien.

Väl får han här underrättelse om Belgiens utrymning och inspärrningen af Antwerpen genom general

Carnot samt att marskalk Macdonald, jagad af den mångdubbla öfvermakten från Lüttich och kringliggande nejd, efter hvart annat måst utrymma Chalons, Vitry och Epernay samt att han nu slutligen anländt till Meaux. Men ännu den 9 Februari säger Napoleon med största sjelfförtroende till hertigen af Bassano: "Blücher slår jag i morgon, i öfvermorgon, sedan skola sakerne taga en annan vändning."

Hvad han sagt utför han äfven. Efter en marsch af 12 starka lieus på vägar, der artilleriet nedsjönk i smutsen och hästar störtade hundradetals, befinner han sig den 10 i Sézanne. Genom marskalk Marmont forcerar han passet vid S:t Gond och sedan detta lyckats framrycker Napoleon sjelf vid Champaubert på stora landsvägen till Chalons, öfverändakastar de ryska kolonnerne, som försvarat Brienne och förskingrar Blüchers armé, hvaraf en del förföljes på vägen till Montmirail af general Nansouty och en annan del på vägen till Chalons af marskalk Marmont. Sjelf stannar han vid Champaubert och inbjuder de fångne generalerne till middag.

Napoleon trodde sig ha besegrat Blücher och schlesiska arméen och det var endast Olsufieurs korps af 5,000 man han efter en hel dags hårdnackadt motstånd hade sprängt. 2,000 man af densamma lyckades dock att undkomma. Som Napoleon förutsade skulle det verkligen komma till strid 2 dagar å rad. Och icke allenast 2, utan 3. Andra dagen är det vid Montmirail, der Yorks och Sackens korpser slås på flykten och den tredje vid Vauchamps, der Napoleon ändtligen öfverändakastar Blücher sjelf. Den åldrige fältherrn, som personligt utsatte sig för de största faror, var denna dag flera gånger på väg att bli tillfångatagen och han hade endast mörkret att tacka för sin räddning.

Nu, sedan Napoleon trodde sig hafva så godt som förintat schlesiska arméen, vände han sin uppmärksamhet mot Schwartzenberg, som österifrån marscherar på Paris. Liksom han nyss slagit Blücher skulle han

den 17 vid Nangis anfalla Schwartzenberg och — besegra honom. Marskalk Oudinot och general Kellermann förfölja ryssarne ända till Nogent, marskalk Macdonald österrikarne på vägen till Braÿ och general Gérard bäjrarne, hvilka han illa tilltygat. Till denna lysande seger bidrog mycket dragonerne under general Treillards befäl, som nyss anländt från spanska arméen.

Napoleon trodde sig nu hafva ränsat vägarne till Paris och fienderne i full flykt åt Jura och Vogeserne. Också skrifver han i segerglädje till hertigen af Vicenza: "jag har gifvit er fullmakt in blanco för att rädda Paris och undvika en batalj, som var nationens sista hopp. Bataljen har egt rum; Försynen har välsignat våra vapen; jag har gjort 30 till 40,000 fångar; jag har tagit 200 kanoner, en mängd generaler och förstört flera arméer nästan utan svärdshugg; jag har i går angripit Schwartzenbergs armé, som jag hoppas förstöra innan den hinner utom våra gränser."

Och detta var sannt; de ärofulla dagarne uti Italien 1796 tycktes hafva återkommit; under loppet af en vecka hade Napoleon med ej fullt 30,000 man slagit 5 arméкorpser af tillsammans 80,000 man, men hans olycka gjorde att dessa segrar förbländade honom. Han beräknade icke att Schwartzenbergs här var, då han hunnit samla den, 150,000 man och Blüchers omkring 100,000 samt att han endast slagit jemförelsevis små, obetydliga korpser af dessa båda. Beherrskad af denna inbillade säkerhet återkallar han den fullmakt han gifvit hertigen af Vicenza för underhandlingarne i Chatillon och likaledes de order han gifvit vice-konungen, prins Eugène att tillföra honom italienska arméen, och detta förorsakade hans undergång.

Alla de fiender han såg och nådde öfverändakastade han, men alla dem han icke såg och icke nådde marscherade till höger och venster förbi honom och han anade det icke, blind som han var genom de

framgångar han ernått. Den hårda lott var honom af ödet beskärd att ju flera segrar han vann, ju närmare var han sitt fall. Också yttrade han efter slaget vid Nangis om kejsaren af Österrike: "jag är närmare Wien, än min svärfar Paris."

Napoleon skickar till denna sin hufvudstad, såsom bekräftelse på sina sista segrar, 8,000 man ryska och preussiska fångar samt till sin gemål de vid Nangis och Montereau eröfrade fanor. Den 19 erhåller arméen order att ränsa Seine-flodens högra strand från fiender, som visserligen åter visar sig den 22 vid Méry-sur-Seine, men detta tror man endast vara någon liten korps, som förirrat sig vid uppsökandet af sina flyktande bröder.

Han visste icke att i början af månaden de allierade monarkerne, och det just i Brienne, fattat det beslut att på tvenne vägar, öfver Chalons-sur-Marne och på Seineflodens båda stränder, marschera rakt på Paris, en plan, hvars utförande äfven började den 5 Februari med besättandet af förstnämnde stad. För att ännu mera insöfva Napoleon i säkerhet lät furst Schwartzenberg föreslå en vapenhvila och till underhandlingsställe byn Lusigny, nära Bar-sur-Aube.

Frankrikes kejsare hade nu det svåra värfvet att på samma gång föra tvenne underhandlingar, denna ofvannämnda och den i Chatillon, samt det ännu svårare att bevaka tvenne arméers rörelser. Men ju större svårigheter, ju mera växer hans mod. Ändtligen får Napoleon förklaring på det gåtlika anfallet vid Méry; det var nemligen den outtröttlige Blücher, som nu åter samlat sina spridda skaror och sökte att förena sig med Schwartzenberg, men hvilket genom dennes retrograda rörelse efter slaget vid Nangis förekoms.

Men nu, sedan Napoleon erhållit underrättelse att Blücher, efter att ha förenat sig med nordarméens förtrupper, åter bjuder honom batalj, skyndar han att antaga den. Soissons, lönndörren till Paris, är visserligen förlorad, ty då Blücher, som med ett starkt detachement vågat sig för långt fram, den 3 Mars finner

sig af franska trupper kringränd på alla sidor och ej mer har någon annan utväg att undvika fångenskap, än att med storm eröfra nämnde stad för att der afvakta den öfriga arméens ankomst, ser han plötsligt vindbryggorne nedfällas. Bülow och Wintzingerode, kommande från nordarméen, hade redan den 2 genom hotelser förmått kommendanten i staden att öppna dess portar.

Napoleon förmodar att detta endast är spridda ströfkorpser utan all betydelse och tror sig, sedan han ännu en gång besegrat stora schlesiska arméen, snart bli färdig med dem. Han går derföre öfver Marne och marscherar rakt på Laon. Men på höjderne vid Craonne finner han en rysk armé sig till mötes. Man slåss hela dagen den 7, marskalk Victor samt generalerne Grouchy och Nansouty äro sårade, men Belliard och Drouot öfvertaga i stället befälet och fienden ger ändtligen mot aftonen vika, men utan att lemna efter sig en enda fånge.

Kejsaren hade denna dag utsatt sig mer än vanligt och han har på senare tider af lätteligen anade skäl icke skonat sig, men, såsom han sjelf yttrat under slaget vid Montereau, den kula var ännu icke stöpt, som skulle träffa honom.

Hvad som icke lyckats vid Craonne måste lyckas vid Laon och han låter således sina outtröttliga kolonner taga vägen ditåt, men man påträffar fienden 2 lieus hitom denna stad, der han fattat posto i ett pass, på båda sidor försvaradt af träsk. Ney forcerar denna position, men blir flera gånger tillbakaslagen. Napoleon drager sig nu äfven tillbaka, men endast för att begagna sig af en list.

Genom landtfolk har han fått underrättelse om en biväg och natten mellan den 8 och 9 öfverraskar Gourgaud fienden, sedan han kringgått honom. Ney stormar nu tillika och passet är i fransmännens händer. Napoleon tror sig genom ett djerft anfall kunna taga Laon, men ser med öfverraskning vid dagens in-

brott stora truppmassor på den höjd, der staden är belägen.

Icke dess mindre angriper han med sitt vanliga mod. Byarne Semilly och Ardon äro flera gånger under loppet af dagen än i fransmäns, än i ryssars eller preussares våld. Napoleon hade beordrat Marmont att från Corbeny bemäktiga sig förstaden Vaux. Genom detta anfall ville Napoleon narra Blücher att tro honom vara der och emedlertid sjelf från andra hållet bemäktiga sig höjden och staden, men Marmont höres icke af. Trött att längre vänta förgäfves anbefaller Napoleon klockan 4 eftermiddagen ett sista allmänt anfall. Byarne Clazy och Mons tagas, men vid Ardon blir divisionen Poret af Bülow nästan hel och hållen tillintetgjord. Detta anfall slutade dagens strid, ty å båda sidor var man alltför uttröttad att längre fortfara.

Anledningen till Marmonts dröjsmål var först en förhuggning vid Fétieux, som han med möda bemäktigat sig, men då han, ständigt stridande, banat sig väg till Athies, voro trupperne så upptröttade, att något mera icke denna dag kunde företagas.

Nu var det Blüchers tur att återgälda det nattliga anfallet dagen förut och detta uteblef icke. Denne lika skicklige som tappre härförare hade låtit i hemlighet draga en betydande styrka från högra till venstra flygeln och under det från ena sidan prins Wilhelm af Preussen angrep Athies, anföll Ziethen med sitt kavalleri från den andra. Ingen ordning var möjlig för Marmont att återställa, i nattens mörker rusade den ena hit, den andra dit och hela hans korps sprängdes. Denna nattliga öfverrumpling kostade fransmännen 45 kanoner och 3,000 fångar togos. Huru många blefvo dödade eller sårade känner man icke.

Napoleons ställning var förtviflad och ändock erbjuder han Blücher dagen derpå batalj. Ehuru sargadt och sönderslitet vänder sig dock det sårade lejonet ännu en gång mot sina förföljare. Marmonts olycka gör att hela frukten af den besvärliga och i proportion

till årstiden hastiga marschen från Troyes till Aisneflodens stränder helt och hållet gått förlorad. För ögonblicket måste Napoleon således draga sig tillbaka till Soissons, som åter blifvit utrymdt af Blücher, men redan den 13 ser man honom framför Rheims, som försvaras af en rysk korps, men hvilken dock vid hans annalkande måste lemna staden.

Dagen derpå får han väl en förstärkning af 6,000 man, som befälhafvaren i Ardennerne, den holländske generalen Jansens tillför honom. Men tvenne händelser inträffa vid denna tid, den ena positiv, den andra negativ, hvilka båda skulle mer än uppväga denna ögonblickliga fördel.

Att börja med får Napoleon i dessa dagar underrättelse att Augereau, hans gamle vapenbroder, som från Lyon med sin korps af 20,000 man skulle, enligt order, genom en hastig marsch till Vesoul samverka med hans armé för att i söder omintetgöra de allierades planer, icke lydt dessa order, utan i stället marscherat mot Génève, samt här låtit öfverraska sig af Bubnas, Bianchis och Hessen-Homburgs förenade korpser. Denna anbefallda diversion skulle hindrat de allierade att från detta håll framtränga och betydligt förändrat sakernas läge. Detta var den positiva olyckshändelsen.

Den negativa var att konungen af Spanien, hvilken, såsom vi ofvanföre sett, hållits fången i Valençay, genom en mängd intriger ej förrän den 7 Mars hunnit återkomma till Spanien. Hade detta kunnat försiggå 3 månader förut, såsom ämnadt var, hade Napoleon sett sina stridskrafter förstärkte med 50,000 man franska kärntrupper. Men ödet ville så, allt skulle komma för sent.

Idus Martii, denna för Cesar så olyckliga dag, nalkas och Napoleon inser nu nogsamt, men för sent, sin fara. Han skrifver derför till sin bror, konung Josef i Paris att, vid minsta fara, skicka hans gemål och son jemte ministrarne bortom Loirefloden. Genom sina hemliga kunskapare känner han att Blücher snart

är i Compiègne, men Schwartzenberg bör äfven vid detta laget vara i Nogent. Utan att tveka ställer han då sin marsch mot honom, den väldigaste af de båda motståndare han har att bekämpa.

Den 18 är han i Fère Champénoise, den 19 i Chartres. I Plancy verkställer han sin förening med marskalkarne Oudinots och Macdonalds korpser. Den 20 är han i Arcis för att framrycka till Bar-sur-Aube, der han tror sig kunna taga en isolerad fiendtlig korps i flanken.

På vägen till Troyes stöter man på fienden, men det är icke någon isolerad korps, det är hela Schwartzenbergs armé. Det är 150,000 man mot 30,000 och ändock antager Napoleon bataljen samt försvarar sig i Arcis hela denna dag, utan att fienden förmår köra honom derifrån.

Under loppet af denna dag söker Napoleon mångfaldiga gånger döden. Ofta måste han med värjan bana sig väg. Under hetaste elden nedfaller en granat för hans fötter, han närmar sin häst intill densamma, den springer och han insvepes i ett moln af rök, men inom några ögonblick skingras den och hans trogne se båda, honom och hans häst, alldeles oskadade. Döden har denna gång ej velat hafva honom

Ej förrän påföljande dag om morgonen utrymmer Napoleon staden och fienden tyckes respektera honom. Återtåget anställes åt Vitry-le-Français. Vid Chaumont gör general Pirés kavalleri den 25 en så lycklig rörelse på vägen till Langres att kejsar Frans, oaktadt allt sitt bemödande, blir skild från kejsar Alexander och måste, åtföljd af en enda officer, taga sin tillflykt till Dijon.

Den 26 höres en stark kanonad vid S:t Dizier, Napoleon skyndar dit med generalerne Milhauds och Sebastianis kavalleri. En väldig schock och fienden sprider sig i största oordning på vägarne till Vitry och Bar-sur-Ornain. Napoleon tror sig hafva stora fiendtliga arméen bakom sig och hvad är det egentligen, — endast Wintzingerode med en detacherad

korps för att maskera de allierades allmänna rörelse mot Paris. I sista ögonblicket är Napoleon förbländad och detta gör hans ruin.

Redan den 23 hade Blücher förenat sig med Schwartzenberg på slätterne vid Chalons. Ännu skulle ett offer, likasom grekernes vid Thermopylerne, fordras af franska nationen, innan den slutligen kunde få någon hvila. Marskalkarne Mortier och Marmont, i den tanke att Napoleon vid Schwartzenbergs annalkande ville stödja sig på dem, hade kommit honom till mötes vid Fère Champénoise, men i stället plötsligt sett sig midt ibland fiendens snart sagdt tallösa härskaror.

Under de ofördelaktigaste omständigheter, såsom en förfärlig storm, hvilken låg deras trupper i ansigtet, och hällregn, som hindrade dem att begagna handgevären, måste de, efter långvarigt motstånd, vika för öfvermakten.

Med denna strid, som egde rum den 25:te, förenar sig en episod af mindre vanlig art. General Pactod förde en betydlig konvoy af lifsmedel, afvaktande marskalk Mortiers vidare order. Hans tvenne divisioner, bestående för det mesta af konskriberade, ännu klädde i sina bondkläder, anfallas från alla sidor.

Men de tappre Vendeerne, ty större delen af dem voro från denna provins, besluta att dyrt sälja sina lif. De försvara sig med bajonetten, med gevärskolfven, och nästan hela de allierades kavalleri måste anlitas för att besegra dem. Af dessa 6,000 bönder flyr ingen, de stupa hellre till sista man. Vendeerne, dessa Bourbonernes tappre och ihärdige försvarare, skulle, märkligt nog, uppoffra sig för Napoleon mot Bourbonerne, men nej, de uppoffrade sig icke för honom, de uppoffrade sig för fäderneslandet.

Under beständiga strider vid Sézanne, Chailly, Ferté-Gaucher, Trilport, Meaux och Ville-Parisis, skildes de allierade åt vid Naogis, men för att åter den 29 sammanstöta vid Brie-Comte-Robert och förenade anlända till Paris.

Men hvad gjorde väl Napoleon under denna tid. Efter de underrättelser han den 25 fått om schlesiska och österrikiska arméernes förening, besluter han att uppbjuda allt för att rädda Paris. Det är nu en kapplöpning han företager på venstra Seinestranden och fienden på högra. Men denna har olyckligtvis fått betydligt försprång, och Paris, målet för denna kapplöpning, hinnes förr af dem, än honom.

Låtom oss nu på ett ögonblick efterse tillståndet derstädes. Detta var något skiljaktigt från det, då Napoleon 2 månader förut lemnat hufvudstaden. Då hade alla, hög och låg, svurit honom trohet; nu glömdes dessa eder och höllos endast af några få trogne, hvartill man med allt skäl kan räkna större delen af nationalgardet.

Den 29 Mars förgick under största oro, ingen visste hvar Napoleon befann sig, om han ens lefde, och alla, som kunde fly, begåfvo sig å väg för att undgå kossackernes blodiga framfart, ty kejsar Alexander, påstods det, hade yttrat att, gåfve sig ej staden frivilligt, skulle den öfverlemnas till plundring.

Allt hvad lif och anda hade störtade mot stadsportarne åt motsatta sidan hvarifrån fienden väntades, och trängseln på gatorne var förskräcklig genom de med flyttsaker lastade vagnar, som uppfyllde dem. Denna oordning förbättrades icke genom det rykte, hvilket vid middagstiden började sprida sig genom hela staden och som likaledes befanns grundadt, att nemligen kejsarinnan med sin son, konungen af Rom, lemnat Paris och tagit vägen åt Tours. Ministrarne, statsråden och rikets öfriga dignitärer skyndade att följa henne.

Den säkra underrättelse som från alla håll inlopp, att arkiverne, skattkammaren, gallerierne och de kostbara samlingarne utrymdes, tjenade icke heller att återställa ordningen och nu blef förvirringen allmän, till dess mörkret slutligen betäckte dessa hemska scener med sin slöja.

Den minnesvärda 30 Mars randas. Ett tusen trummor slå generalmarsch på alla gator i Paris. Nationalgardet samlas på sina vapenplatser och bland dem äfven Forssell. Sedan flera år tillbaka nationalgardist, liksom alla artisterne, hans kamrater, äfvensom alla de, hvilka ville anses nationaliserade, hade han nyligen blifvit vice-korporal, och ordnar med stolthet sitt temligen fullständiga kompani i afvaktan på korporalens ankomst. Denne anländer och mellan klockan 6 och 7 om morgonen sätter man sig i marsch.

Det var en högst egen känsla, berättade Forssell, som vid detta tillfälle bemäktigade sig mig. Vid militäriska evolutioner af alla slag var jag då ganska van, emedan vi haft trägna öfningar häruti och likaså hade jag äfven länge och icke utan framgång öfvat mig att skjuta till måls, men annat är dock att skjuta på en skott-tafla, eller på lefvande menniskor, annat är att marschera ut på en slätt att öfva sig i vapen, och annat att för första gången tåga till ett bataljfält.

Väl efterlemnade jag hemma, fortfor han, en tillbedd hustru och älskade barn, men jag tvekade dock icke ett ögonblick att offra lif och blod för det land, som så gästfritt emottagit mig, för den stad, som i 8 år varit mitt hem. Nationalstoltheten hade också sin hand med i spelet, det måste Forssell bekänna, ty hans kamraters ögon voro fästade på honom, alla visste att han var svensk och han ville ej vara den förste att jäfva denna nations rykte för tapperhet.

Med högt klappande hjerta, men säkra steg marscherade han således nu, sedan legionen var samlad, genom staden mot Montmartre, den punkt, der nationalgardet skulle, under befäl af marskalk Moncey, bilda marskalk Mortiers reserv. Denna bestod, utom nationalgardet, såsom nämndt är, af några detachementer af skiljaktiga legioner.

Mortier, som åtagit sig att försvara hufvudstaden från Pantin till Saint Ouen, hade 10,000 man ordnade trupper under sitt befäl, Marmont 12,000, de ärorika lemningarne af deras många strider de tvenne sista

månaderne, och denne senare ville försvara centern från Pantin till Montreueil, men mot fiendens venstra flygel hade man endast fästet Vincennes, försvaradt af 28 kanoner, hvilka man anförtrott åt eleverne vid polytekniska skolan.

Några svarta punkter vid horisonten och spridda kanonskott hade klockan 5 på morgonen tillkännagifvit fiendens annalkande. Snart förstorade sig dessa svarta punkter och härmassor började utveckla sig på slätten. Här och hvar såg man artilleriparker ordna sig på höjderne. I detta ögonblick anlände den del af nationalgardet, hvartill Forssell hörde, upp på Montmartre och halt kommenderades.

Om jag blir hundrade år, sade Forssell, är jag öfvertygad att lika lifligt minnas detta ögonblick, som nu. Det var en ganska kylig, men klar morgon. Molnen jagade hvarandra på himmelen för en frisk vind. Men hvad var det emot menniskorne på jorden, och isynnerhet emot hvad komma skulle.

Öfverallt hvart man såg, mellan lunder eller på fält, blixtrade gevär eller dragna sablar, hörde man rasslet af kanonvagnar eller förnam man musikens och trummans lifvande dån. Dels vid foten af berget, hvarpå vi stodo, dels på en närbelägen höjd, kallad "la butte de Chaumont", hade de våra bildat en stor halfcirkel för att försvara dessa positioner, men hvilken framsköts allt mer, ju mer fienden nalkades.

Klockan var omkring 7 och marskalk Marmont, som trodde sig ha en obetydlig korps af de allierade emot sig, ansåg det vara bättre att förekomma, än förekommas. Han började derföre med vanlig häftighet anfallet mot byarne Pantin och Romainville, hvilka fienden under natten besatt. Det var verkligen kronprinsen af Würtemberg, som först hunnit fram, men med 40,000 man.

Dock, hvad bryr en af Napoleons generaler sig om antalet, man strider nu för äran, ej för segern. Tre gånger jagar Marmont, understödd af Mortier, fienderne ur dessa byar, 3 gånger återtaga de dem, i

det de till höger och venster om honom utveckla sina truppmassor. Marmont försvarar terrängen fot för fot. Det är en värdig strid på denna kejsarrikets sista dag, der blott de tappraste kunna utmärka sig. Mortier ser 2 hästar dödade under sig; Marmont har icke mera någon hatt, hans uniform är på flera ställen genomborrad af kulor och ansigtet eldrödt af ansträngning; aldrig såg man honom tapprare, såg man fältherrn och hjelten mer i sin glans.

Flere gånger, sade Forssell, sågo vi genom krutröken de våras blåa kolonner framtränga mot dessa punkter, men merändels undanskymdes de af krutröken och de lågor, som här och hvar uppstego från de brinnande husen. Men så mycket mer hörde vi, ty kanonernes dunder blef allt mer döfvande och mångdubblade sig slutligen så, att vi tyckte det berget darrade under våra fötter. Detta var också icke underligt, då några hundrade stycken spelade på en gång.

Visst sågo vi gång efter annan transporter af sårade föras oss förbi, fortsatte Forssell, men åsynen af våra truppers tapperhet och hufvudstadens fara eldade oss och vi beslöto mangrant att icke rymma fältet, utan manligen försvara den oss anförtrodda post, om vi skulle behöfvas i striden för fäderneslandet.

Och detta ögonblick inträffade äfven snart. Allt mer och mer utvecklade sig fiendens härmassor å alla håll och mellan klockan 10 och 11 på dagen stod redan Langerons korps framför Montmartre. Det tålde icke länge innan anfallet på nationalgardet och de öfriga detachementerne af Monceys trupper följde.

Vid de första kulorne, som hveno om öronen, vid de första som stupade här och hvar i deras leder, kände de visserligen en oförklarlig bäfvan, men snart öfvergick denna ofrivilliga känsla till lugn och man bemödade sig att endast fästa uppmärksamheten på kommandoorden och skötandet af sitt gevär.

Lossa ej något skott, utan att ha riktat säkert, ljöd befälhafvarens röst. Men icke många skott hade Forssell afskjutit, förrän han vid sin sida ser en artist

af sina förtroligaste vänner digna ned sårad, men knappt hade han haft tid att släpa honom bakom fronten och återvända till sin post, förrän en kanonkula susar förbi honom och borrar sig djupt in i deras leder, dödar knall och fall hans korporal tätt bredvid honom samt sårar en mängd andra. En liten oordning uppstår i detta ögonblick, men legionens befälhafvare, en gammal aktningsvärd militär, som för sina sår måst lemna arméen, rider då fram och säger helt lugnt, som om frågan varit om exercis vid en defilering: herr Forssell, ni är korporal; låt se att ni gör er skyldighet lika väl som er företrädare.

Dessa ord göra ett underbart intryck på Forssell, stoltheten öfver att på slagfältet hafva förvärfvat sig en grad och begäret att försvara hus och hem bemäktigar sig honom uteslutande, med kallblodighet ordnar han sitt kompani och snart är striden åter i full gång, som om ingenting skulle hafva händt.

Konung Joseph, Napoleons broder, och åt hvilken denne uppdragit försvaret af hufvudstaden, hade ett stycke bakom dem på samma berg uppslagit sitt högqvarter och följde härifrån med stigande förskräckelse fiendens rörelser. Redan omkring tiotiden ser han fiendens härmassor småningom utveckla sig och icke endast på de mest hotade punkterne, Aubervilliers, Pantin och Romainville, utan äfven rundt omkring i en vid halfkrets, så långt ögat förmår följa.

Snart får han genom flyktingar den underrättelse att hvad han tagit för en enda detacherad korps, endast varit en demonstration för att afleda uppmärksamheten från hufvudsaken, de båda stora arméernes marsch på Paris; snart ser han hela slätten hvimla af fiendtliga trupper, vid Montmartre, vid Chaumont, vid Vincennes. Det är icke mer 40,000 man mot 20,000, de enda krigsvana trupper han har att uppställa, nej! 120,000 man af de allierades härar stå redan under murarne af Paris, färdige att om några timmar rycka in och ytterligare 80,000 skola om en eller par dagar

följa. Huru kunna motstå en sådan öfversvämning, det skulle hafva varit en galenskap.

Han skrifver derför en biljett till Marmont, hvaruti han uppdrager åt honom och Mortier att öppna underhandlingar med fienden samt att sedan draga sig tillbaka åt Loire. Han föregår sjelf med exempel i det han något öfver klockan 11 kastar sig upp i en vagn och tager vägen ditåt.

Först klockan 4 eftermiddagen träffas ändtligen marskalkarne Mortier och Marmont, den ena tillbakakastad till barrieren vid Belleville, den andra till byn Chapelle, men oaktadt de hafva emot sig Langerons, Kleists, Woronzoffs och Yorks korpser, intaga de dock en så hotande ställning att de allierade tveka att förnya striden. Men de båda stora arméerne stå i en vidsträckt halfcirkel norr och öster om Paris, vid Mont Louis, vid Belleville, vid Ménilmontant, vid la Villette och fältmarskalken Blücher hotar att forcera barrieren vid Saint Dénis, då fiendtligheterne ändtligen inställas.

En vapenhvila begäres af marskalkarne och beviljas af Schwartzenberg för uppsättandet af kapitulationsvilkoren och man öfverenskommer att klockan 11 om aftonen ett sammanträde skall ega rum för uppgörande deraf. Först klockan 3 påföljande morgon är kapitulationen uppgjord och undertecknad; under tiden måste naturligtvis trupperne hållas under vapen och först då får nationalgardet order att återvända och aftackas. Fransmännens förlust räknades denna dag till 3 à 4,000 man, men de allierades ända till 9,000 och, ehuru besegrade, kunde franska trupperne således stolte återvända, de hade häfdat franska namnets ära.

De förnämsta vilkoren för kapitulationen voro: såsom ett erkännande af att marskalkarne i fråga om försvar gjort allt hvad göras kunde, fingo de fritt aftåg med vapen och kanoner. Derjemte skulle ytterligare krigsoperationer ej begynna tidigare än 2 timmar efter deras afmarsch från staden, tyghusen och magasinerne skulle öfverlemnas i det tillstånd de nu befunno sig, nationalgardet och gensdarmerne skulle

skiljas från linietrupperne och, efter de förbundne makternes godtfinnande, antingen upplösas eller, såsom förut, användes till garnisons- och polistjenst; de sårade och tränörerne skulle efter klockan 10 anses såsom krigsfångar och slutligen anbefalldes Paris åt de allierade makternes ädelmod.

Men hvarest var då under denna tid Napoleon och hvad gjorde han, detta torde icke vara utan intresse för läsaren. Han var visserligen den 26 i Vitry, men återvände den 27 till Saint Dizier, der han tillbringar natten efter att sista gången hafva slagit fienden. Dagen derpå erhåller han en biljett från generalpostdirektören, grefve Lavalette, som endast innehåller orden: intet ögonblick är att förlora, om man vill rädda hufvudstaden, och detta stadgar ännu mera Napoleons beslut att skynda. Men han vet icke att denna biljett är tio dagar gammal. Då kunde den varit af mycken nytta, nu till ingen.

Vägen från Troyes till Paris är fri och han skyndar dit. Under loppet af den 29 tillryggalägger han med sitt garde 15 starka lieues och hinner om aftonen förstnämnde stad. Den 30 om morgonen, efter endast några timmars hvila, är han åter i marsch. Men detta går ändock för långsamt för honom. Blott han är i Paris, om än ensam, tänker han, är ingenting förloradt. Han kastar sig upp i en postvagn och klockan 10 på aftonen är han endast 5 lieues från Paris, inom en timma kan han vara der, då han af general Belliard i Fromenteau erhåller den underrättelse att hufvudstaden — kapitulerat. Han har kommit endast några timmar för sent och allt är slut.

Napoleon ville ändock fortsätta resan, men möter då marskalk Mortiers förtrupper och får veta af honom att kejsaren utsätter hufvudstaden för plundring och sig sjelf att bli tillfångatagen, om han visar sig i Paris, och han vänder då om till Fontainebleau, efter flera timmars strid med sig sjelf.

Mythen om Anteus berättar att denne för sina omenskliga grymheter fruktade jette af Herkules an-

fölls, men hvarje gång denne slog honom till marken, uppsprang han åter med förnyade krafter, som hans moder jorden förlänade honom. Då fattade Herkules honom mellan sina seniga armar, upplyftade honom från marken och qväfde honom.

Så gick det äfven här. Många gånger är Napoleon slagen till jorden, men han uppspringer åter och visar sig lika farlig för motståndaren, till dess han slutligen qväfves under en sex- till sjudubbel styrka. Kejsaren undertecknar den 11 April i Fontainebleau sin thronafsägelse och anträder den 20 sin resa till ön Elba.

XIII.

Restaurationen.

Dagen efter slaget vid Paris var för denna hufvudstads invånare knappast mindre märkelig än den föregående. Den erbjöd ett skådespel hittills oerhördt i dess annaler; alla poster blefvo besatte af preussiska, österrikiska eller ryska trupper; kronprinsens af Würtemberg korps satte sig i besittning af alla militäriska punkter, kringliggande höjder garnerades med stycken af grof kaliber, genom barriererne vältrade sig massor af trupper och nästan i hvarje gathörn af Paris såg man i sina besynnerliga drägter kossacker af kejserliga ryska gardet till häst och försedda med långa pikar upprätthålla ordningen.

Emedan nyfikenhet beherrskar Paris, liksom så många andra städer, voro bulevarderne från tidigt om morgonen betäckte med folk, de dagen förut tillslutna bodar och magasiner öppnades med största tillit, man såg öfverallt folkmassor, nyfikne att få se kejsar

Alexander och konungen af Preussen — och likväl var det för nationalfåfängan en sorglig dag.

Dessa båda suveräner, hvilka klockan 9 på morgonen begifvit sig från Bondy, anlände ej förrän middagstiden till S:t Martinsporten. Deras staber, i stor gala grupperade kring monarkerne, framvisade en brokig blandning af röda, gröna och blå uniformer, skimrande af guldbroderier och ordnar. Den största uppmärksamheten väckte emedlertid kejsar Alexanders präktiga figur, hans bror, storfurst Konstantins tartariska anletsdrag och konungens af Preussen enkla uppträdande, såsom en värdig ättling af Fredrik den Store.

Alla dessa föregingos och följdes af förnämsta delen af deras arméer, hvilka defilerade öfver bulevarderne ända till aftonen, ty man hade haft den omtanken, att icke låta andra än garderne af alla slag, infanteri, kavalleri och artilleri, inkomma i Paris, på det invånarne skulle fatta en fördelaktig tanke så väl om de fiendtliga arméernes hållning, som styrka.

Alla soldaterne buro på sina tschakoter gröna qvistar, hvilket hos oss, som man vet, och troligen hos de flesta andra nationer, betyder tecken till seger, men som detta hos fransmännen var ett okändt bruk, hade de allierade monarkernes omgifning erhållit sträng tillsägelse att, i händelse af frågor härom, förklara att detta hos tyskarne var en symbol af befrielse och den fred, som snart skulle uppblomstra. Hvad gemenskapen beträffade fruktade man ej att de skulle yppa något, ty, såsom ej mäktige i franskan, kunde de ej meddela sig med befolkningen.

Mången skulle tro att vid detta tillfälle en mängd dystra ansigten syntes, men långt derifrån, nyfikenheten utträngde alla andra känslor. Flera andra saker bidrogo äfven härtill. Kejsar Alexander mottogs med glädjerop, ja, man gick så långt att till och med rop hördes af: lefve de allierade, men hvad var väl anledningen. Emedan öfverallt i hela landet herrskade nedslagenhet och trötthet, emedan man en gång hade

ledsnat vid de beständiga krigen och uppoffringarne under kejsartiden. Det öfriga Europa yttrade med en mun att det uppstått lika mycket till Frankrikes, som sin befrielse, Alexanders ord andades endast fred och pånyttfödandet af den franska nationaliteten.

Förtroendet syntes öfverallt åter förnyas, de förbundne visade mycken måtta och generaler, officerare, alla med ett ord ganska mycken takt, hvarföre de också snart omfattades med välvilja och denna välvilja stegrades till vördnad för monarkerne, då man såg huru godhetsfullt de helsade på folket och nationalgardet, huru de med vänlighet och godhet bemötte alla. Rop om fred genljudade i deras spår, anhängarne till Bourbonska huset hviftade med hvita näsdukar och fruntimmerna, som alltid äro enthusiastiska, läto höra högljudda önskningar för återställande af den sakernas ordning, som herrskade före revolutionsperioden.

Men oroligt var det dock, åtminstone i de första tiderne efter besättandet af Paris. Väl gjorde monarkerne allt hvad som stod i deras makt för att bibehålla ordning och krigstukt, men detta var ej så lätt. Så erfor Forssells maka, liksom så mången annan husmoder, vid denna tidpunkt många obehagligheter. Hit kan med skäl räknas den förfärliga dag vi nyligen skildrat, då, under försvaret af Paris, hennes man varit frånvarande nära ett dygn och hon ej vetat om han var död eller lefvande. Men andra tillfällen inträffade, som knappast i hemskhet gaf nämnde dag efter. Man kan således lätteligen tänka sig hennes förskräckelse, då knappast 8 dagar efter slaget 10 till 20 kossacker plötsligen kommo inrusande i hennes bostad. Det enda ord de, utom sitt modersmål, tycktes kunna, var: schnaps, som de oupphörligt upprepade. Forssell var olyckligtvis ej hemma, i sin förtviflan skickade hon ned till värden, som bodde i våningen under dem, för att bedja honom komma till hennes hjelp, men han var i samma predikament, hade också

besök af dylika objudna gäster och kunde således intet uträtta. Till all lycka kunde Forssells maka, såsom född och uppfödd i Amsterdam, tala tyska lika väl som franska, ett språk som en medföljande underofficer förstod och genom hans bemedling bemötte alla henne på ett civiliseradt sätt och aflägsnade sig, sedan de på mindre än en halftimma förtärt en stor kalfstek och urdruckit allt det vin hon hade hemma. Dessa båda dagar, sade hon sedan många gånger, voro de i hela hennes lefnad, då hon erfarit största ängslan och skrämsel, och detta var ej underligt, om man besinnar hennes oskrymtade kärlek för sin man och dertill hennes egen ovanliga skönhet.

Detta ofvannämnda Bourbonernes återställande eller restauration, ett namn som sedermera hela detta tidskifte fick bära, ansågs äfven af de förenade monarkerne såsom det lyckligaste för Frankrike i närvarande tidpunkt, och redan den 3 Maj syntes i Paris Ludvig XVI:s broder, grefven af Provence, ehuru numera under namn af Ludvig XVIII. För att göra detta steg ännu behagligare för nationen, gaf han den genast efter sin ankomst en konstitution, bildad efter engelskt mönster, en statsförfattning, med hvilken alla de voro nöjde, som önskade fred och hvars antagande var nödvändigt, då det ej var att tänka på något motstånd.

Forssell hade i flera år under förra regimen haft öfverinseendet öfver den så kallade egyptiska kommissionens arbeten, nemligen den artistiska delen deraf. Nitton artister arbetade under hans ledning på plancherne till det stora praktverk öfver Egyptens antiqviteter, som blifvit påbörjadt straxt efter Napoleons återkomst från denna expedition och sedan med drift fullföljdt.

Som han dels ansågs såsom den skickligaste miniatyrgravör då för tiden i Paris och dels egnat synnerlig omsorg om detta honom uppdragna värf, bibehölls han icke allenast af den nya styrelsen, utan då densamma, för att vinna anhängare bland alla klasser

och synnerligast bland nationalgardet, utdelade ordnar och andra ynnestbevis, erhöll Forssell äfven Liljeorden.

Diplomet, som i denna stund ligger framför utgifvaren af dessa rader, är på pergament, i folioformat och graveradt, samt öfverst försedt med franska vapnet och rundtomkring med en mängd krigiska emblemer. Det börjar med orden: I Konungens namn, Carl Filip af Frankrike, Frankrikes son, Monsieur, grefve af Artois, general-öfverste för rikets nationalgarden etc. Såsom man af gammalt känner bar alltid konungens äldste broder uteslutande titel af monsieur. Ingen annan af kongl. husets manliga medlemmar var detta förunnadt, de måtte vara så många som helst.

I detta diplom, dateradt den 19 December 1814, kallas Forssell gravör i "Taille-douce" och jägarkorporal vid första kompaniet, fjerde bataljonen, tionde legionen af nationalgardet. Det är undertecknadt Carl Filip samt kontrasigneradt af grefve Denolles, statminister, pär af Frankrike och major-general, motsvarande efter all anledning generaladjutant för arméen, en titel som nyttjades i Sverige vid samma tid. Det är dessutom inregistreradt i generalkonseljen för diplomer och belöningar, hvilket är intygadt utaf hertigen af Montmorency, som kallar sig pär af Frankrike samt "l'Aide-Major Général Président", en titel svår att återge, emedan den icke härstädes har något motsvarande, om icke möjligen president i krigskollegium, samt bär slutligen namnteckningen Gilbert de Voisins, generalsekreterare och sigillkommissarie.

Dekorationen åter består af en femuddig emaljerad stjerna, öfver hvilken synes en lilja och en krona, båda af facetteradt stål. Midtpå stjernan är en förgylld glob med Ludvig XVIII:s bröstbild samt omskriften: trohet, uppoffring, samt på baksidan, i stället för konungens bröstbild, en lilja. Orden bäres i blått och hvitt band samt måste, åtminstone här i Sverige, varit, snart sagdt, lika sällsynt som den nordamerikanska Cincinnatus-orden, ty af alla de olikartade de-

korationer utgifvaren sett, har han ej sett någon mer än Forssell bära denna.

Några månader efter denna för Forssell smickrande tilldragelse och de så kallade hundrade dagarne kommo. Åter allmän oro och omstörtning. Man vet utgången af detta försök. Nu besattes Frankrike af utländske trupper, som ej lemnade det förrän 1817. Men dessförinnan skulle äfven en betydlig omhvälfning försiggå i Forssells enskilda lif. Ehuru, efter Bourbonernes återkomst, ånyo insatt såsom chef för artistiska afdelningen af egyptiska kommissionen, och hvaraf han, såsom sådan, jemte egna arbeten, kunde påräkna en årlig inkomst af 30,000 francs, fann han sig dock ej belåten med det vacklande tillstånd, hvaruti Frankrike då var försatt.

Napoleon kunde ju än en gång återkomma och hvad skulle då bli följden. Alla dessa skäl, men ännu andra bestämde Forssell att önska sig ifrån Paris. Han plågades derjemte af en ganska efterhängsen sjukdom, då den en gång fått insteg, nemligen — hemsjukan. Hvarje gång snön betäckte marken eller isen, något sällsamt i Frankrike, spände sitt täcke öfver floder och dammar, gret Forssell vid minnet af sin barndom och de lyckliga dagar han tillbringat i föräldrahemmet. Ännu en gång här i lifvet ville han omfamna fader och moder, innan de lemnade det jordiska, ännu en gång återse sitt sköna, älskade fosterland. Några år efter sin flyttning till Amsterdam hade Forssell skrifvit ett ödmjukt bref till sin fader, hvars vrede å sin sida kallnat och nu hade han allt sedan stått i skriftvexling med föräldrarna, något som ännu mer förökade hans hemlängtan.

Men huru åstadkomma tillfredsställandet deraf, huru komma ifrån alla dessa öfverhopande arbeten, och dessutom huru svåra voro icke kommunikationerne ännu vid denna tid. Flera förmånliga anbud kommo äfven, då ryktet hade spridt sig att Forssell ämnade flytta från Paris. Från Cotta i Leipzig, den förnämste bokhandlaren i Tyskland på sin tid och med hvilken

han tid efter annan, i och för hans kalendrar, stått i affärsrelationer, gjorde honom ett ganska fördelaktigt anbud; från norra Amerika fick han genom dess minister ett ännu fördelaktigare, men dessa afslog han utan betänkande. Han endast tänkte på hemmet och fäderneslandet.

Då kom, från dåvarande kronprinsen i Sverige, Carl Johan, genom svenska statsministern för utrikes ärenderne, honom ett anbud i samma riktning tillhanda, och ehuru de erbjudna ekonomiska fördelarne på långt när ej motsvarade, hvarken hvad han i Paris kunde påräkna eller ens hvad som förut erbjudits, tvekade han icke ett ögonblick att antaga detta. Han skulle ju få återse sina föräldrar, sitt fädernesland. Detta kunde icke uppvägas af alla verldens skatter.

Men med så vidlyftiga affärer kunde ej allt så lätt ordnas och först i medlet af år 1816 kunde han för alltid lemna Paris. Då gick det ej så fort att resa, som nu. Ångfartyg och ännu mer jernvägar voro då fullkomligt okände. Första omsorgen var således att köpa egen vagn och denna ändock rätt rymlig, ty familjen hade tillväxt och bestod nu, utom föräldrarne sjelfva, af två döttrar och en son, och denne senare icke mer än några månader gammal.

Långa dagsresor kunde med ett så spädt barn icke företagas och resan varade således 2 månader, innan man kom till Kiel, och hvarunder man icke hvilat ut mer än på två ställen, 8 dagar i Leipzig och lika länge i Kassel. I Kiel var ingen annan utväg än att förhyra en hel skuta för sig jemte bohagsting till Köpenhamn, hvilket också gjordes, men utkomne i öppna sjön hade de att uthärda en ganska svår storm och kommo med yttersta lifsfara derifrån. Från Helsingör gick man ytterligare öfver till Sverige. Då Forssell slutligen landsteg vid Helsingborg kastade han sig ned på jorden och kysste i sin förtjusning marken. Det var ju fädernejorden hans fot beträdde och från hvilken han varit aflägsnad i mer än ett fjerdedels sekel.

Och hvilken kan måla hvad Forssell sedan kände då han slutligen låg i föräldrarnes armar. Ingen penna förmår det, endast den kan bedöma det som sjelf på nära en mansålder umburit denna jordens renaste glädje.

Vid sin ankomst till Stockholm blef han genast utnämnd till kongl. hofgravör och vice professor i teckning vid kongl. Akademien för de Fria Konsterne, men längre hann han heller icke på befordringsbanan.

Hvad han emedlertid uträttat för de fria konsterne i Sverige är nogsamt kändt af våra läsare. Det finnes knappast, skulle vi tro, i hela riket någon person af bildning öfver 40 års ålder, som icke känner hans porträtt i hel figur af konung Carl XIV Johan, och hvarpå han arbetade i 5 år, samt ännu mera det illustrerade arbetet: "Ett år i Sverige", innehållande provinsernes förnämsta klädedrägter från Lappland ända till Sveriges sydligaste punkt, och hvarpå Forssell använde öfver 12 års arbete.

Såsom långsam af naturen eller rättare sagdt emedan han ville se allt så fulländadt som möjligt, gingo äfven de arbeten långsamt han hade för händer. Och ändock kunde ingen vara flitigare än han. Ända in i sena ålderdomen var det ej ovanligt att se honom stå vid sitt arbetsbord 8 till 9 timmar om dagen, men också herrskade den yttersta fulländning i hvad hans grafstickel utförde.

En mängd elever har Forssell äfven efterlemnat och sådane namn som Maria Röhl, de båda bröderne Cardon, J. Holmbergsson och Billmark m. fl., hvilka alla hafva honom att tacka för sin första konstnärliga bildning, häfda ännu hans minne i konsthistorien.

Ett af konstens stora privilegier åtnjöt Forssell i hög grad, det att stå lika väl hos alla partier, vare sig republikaner, Napoleons anhängare eller legetimister. Och detta var af den enkla orsak att han var en sann konstnär i ordets vackraste bemärkelse, att sökandet efter fulländning i den konst han valt ständigt var hans lefnadsuppgift. Men just i detta hänseende, i

sjelfva sin konst, skulle han träffas på det mest smärtsamma sätt.

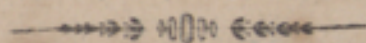
Lithografien uppfanns och gjorde hans konst, koppargravyren, snart sagdt öfverflödig. För kännare och samlare står gravyren i koppar uti konstnärligt hänseende naturligtvis lika högt som förr, om ej högre, men för den stora mängden är den numera nästan glömd. Man kan således med fullt skäl kalla Forssell den siste kopparstickaren i Sverige, hvilken med sig såg sin konst begrafvas. Ännu en gång frid öfver hans stoft, Sverige har haft heder af denne sin son.

På denne *utmärkte* konstnärs grafvård å Maria Kyrkogård står endast följande inskrift:

C. D. FORSSELL,

GRAVÖR.

* 1777. † 1852.

INNEHÅLL:

Inhemsk Skön-Litteratur,

utkommen på ALB. BONNIERS förlag och till salu i alla boklådor:

Agnes Tell. En Äktenskapshistoria. 2 R:dr.

AFZELIUS, A. J. Frids- och Stridsbilder. 2 R:dr.

AXELSON, MAX. Hon må vara hvem hon vill. Berättelse ur Stockholmslifvet. 75 öre.

BJURSTEN, H. Öfverste Stobée. Hist. Roman. 2 delar. 3: 50.

BLANCHE, A. Samlade taflor och berättelser. 3 delar. 6 R:dr.

BOLANDER, SOPHIE, Gunstlingarne, Romant. Skildr. från Carl X Gustafs tid. 3 R:dr.

— Johan Gyllenstjerna eller Kärlek och Politik. Hist. Skildring från Fredrik I:s tid. 2:ne delar. 3: 50 öre.

BÖRJESSON, JOH. Solen sjunker, Gustaf I:s sista dagar. Hist. Tragedi. 1: 50.

— Blommor och Tårar på en dotters graf. 1: 50.

— Ur Carl XII:s Ungdom. 1: 50.

— Brödraskulden. Erik XIV. Sednare Afdelningen. 1 R:dr.

ONKEL ADAM, Träskeden. En berättelse. 2 R:dr.

PILGRIMEN, Perlbandet. Scener i Sverige och Tyskland under 1813 års fälttåg. 1: 50.

— Sveriges första Romanförfattare. Novell. 1 R:dr.

RUNEBERG, (fru FREDRIKA.) Fru Catharina Boije och hennes döttrar. Berättelse från stora ofredens tid. 1: 25 öre.

SCHWARTZ, M. S., Fru. En fåfäng mans hustru. 1: 50.

— De Värnlösa. 2:dra uppl. 1 R:dr.

— Två Familjmödrar. Berättelse. 2: 50 öre.

— Skuld och Oskuld. 3 R:dr.

SIGNE, Hofpredikanten. En berättelse. 75 öre.

PEHR THOMASSON, Kung Oscar och Skogvaktaren. Penneckning. Med 3 illustrationer. 5:te upplagan. 25 öre.

— Det Förlorade Barnet. Berättelse. 75 öre.

— Prinsen och Borgarflickan. Penneckning. 50 öre.

— Den blifvande Bispen. En tidsbild. 25 öre.

— Svarta Fröken. 1863. 1: 25 öre.

TALIS QUALIS, Dikter. 2:dra uppl. 1: 75 öre.

TOPELIUS, Z. Fältskärns Berättelser:

I. Gustaf Adolf och 30:åriga kriget. 2 R:dr.
II. Drottning Christina, Carl X, Carl XI. 2: 50.
III. Från Carl XII:s dagar. 2 R:dr.

— Sånger, I. Ljungblommor 1860. 3: —

— Dramatiska Dikter. Första Samlingen. 2: 75.

☞ Tuva. En berättelse af förf. till Agnes Tell. 1: 25.

